

Σωτήρης Βλάχος

**ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ
ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ
Σεπτέμβρης 2008 – Σεπτέμβρης 2023**

Μπροστά σε νέα παγκόσμια κρίση, αλλά και μπροστά στο κατώφλι μιας νέας εποχής

Ευχαριστίες στην καλή φίλη Ξένια Ξενοφώντος Γιουκκά για την επιμέλεια του κειμένου

Εισαγωγικό σημείωμα

Η Μπροσούρα που έχεις στα χέρια σου, με αναφορά στην παγκόσμια οικονομική κρίση αλλά και τις δυνατότητες για μια άλλη κοινωνία, βρισκόταν στο τελευταίο στάδιο της έκδοσης της όταν ξέσπασε ο πόλεμος στη Γάζα.

Η βαρβαρότητα του, που είναι δύσκολο να προβλεφθεί μέχρι που μπορεί να φτάσει, και η απροκάλυπτη στήριξη αυτής της βαρβαρότητας από τους εκπροσώπους του «πολιτισμένου» κόσμου, θα επηρεάσει καθοριστικά και τις οικονομικές προοπτικές άμεσα. Ταυτόχρονα όμως, σε συνδυασμό με τον πόλεμο στην Ουκρανία, αποτελεί ένδειξη της γενικότερης δομικής κρίσης του παγκόσμιου συστήματος και παραπέμπει στις πριν τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο εποχές.

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2008

Ανατροπές στην παγκόσμια οικονομία

Στις 14 Σεπτεμβρίου του 2008, Κυριακή βράδυ, η Lehman Brothers κηρύσσει πτώχευση. Στις 15 Σεπτεμβρίου, οι χρηματιστηριακοί δείκτες κατακυλούν σε μια σειρά χώρες και η διατραπεζική αγορά μπλοκάρει. Μέσα σε αυτό το απίστευτα μικρό χρονικό διάστημα, διάστημα ουσιαστικά κάποιων ωρών, το φαινόμενο απόκτησε παγκόσμιες διαστάσεις.

Τις επόμενες μέρες τράπεζες καταρρέανε σε κάθε γωνιά του πλανήτη ή διασώζονταν την τελευταία στιγμή από μαζικές κρατικές παρεμβάσεις. Από τις ΗΠΑ μέχρι τη Γερμανία και τη Βρετανία, από την Ισλανδία, το Βέλγιο, τη Γαλλία μέχρι την Ιαπωνία.

Το κράτος, που σύμφωνα με το νεοφιλελεύθερο δόγμα μόνο επιζήμιο ρόλο είχε στην οικονομία, καλείτο τώρα να συμμαζέψει τη χαώδη κατάσταση που συσώρευσαν δεκαετίες νεοφιλελευθερισμού.

Οι εξελίξεις αναδεικνυαν με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο τη χωρίς προηγούμενο αλληλεξάρτηση των οικονομιών. Και ότι δεν μπορούσε να υπάρξει εθνική αντιμετώπιση του ζητήματος. Πράγμα που αντιλήφθηκαν τότε και οι σημαιοφόροι του νεοφιλελευθερισμού και του κρατικού ανταγωνισμού.

Όσο απίστευτο και αν ακούγεται, αλλά και τραγελαφικό, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Μπους (ο υιός), δήλωνε ότι:

«Σε ένα αλληλοδεμένο κόσμο, κανένα έθνος δεν θα κερδίσει δημιουργώντας προβλήματα στις τύχες των άλλων. Είμαστε όλοι μαζί σε αυτό». (MSNBC NEWS, 11.10.2008)

Δηλώσεις των σταυροφόρων του νεοφιλελευθερισμού αλλά και τα ίδια τα γεγονότα, ακύρωναν με απόλυτο τρόπο τη θεωρία του λιγότερου κράτους. Θεωρία πάνω στην οποία είχε στηθεί η μεγαλύτερη επίθεση ενάντια στους μισθούς, στα ωφελήματα, στις ζωές των ανθρώπων.

Το μετά τον 2^ο Παγκόσμια Πόλεμο «όνειρο» των αστικών επιτελείων έφτανε στο τέλος του.

Πανικόβλητη η κυβέρνηση Bush, κατάθεσε ως κατ' επείγον νομοσχέδιο για 700 δις κρατική παρέμβαση. Ποσό που ξεπεράστηκε κατά πολύ, όχι μόνο όλα τα επόμενα χρόνια αλλά και την αμέσως επόμενη περίοδο μετά το ξέσπασμα της κρίσης.

Παγωμένοι μπροστά σε αυτά που δεν πίστευαν ότι μπορούσαν ποτέ να συμβούν, υπόσχονταν, ο ένας μετά τον άλλο, επαναθέσπιση μηχανισμών ελέγχου του χρηματοπιστωτικού συστήματος, των ιδιωτικών τραπεζών που είχαν αφήσει εντελώς εκτός ελέγχου διότι - αυτή είναι η ουσία του νεοφιλελεύθερου δόγματος - έτσι μόνο υπάρχει ανάπτυξη.

Τώρα, **«Ηγέτες του Κογκρέσου»** υπόσχονταν **«τις μεγαλύτερες αλλαγές στους κυβερνητικούς κανονισμούς των χρηματιστηριακών επιχειρήσεων από την δεκαετία του 1930...» (Administration rushes to begin financial rescue, Associated Press, 3.10. 2008)**

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής Τραπεζών του Κογκρέσου, Μπάρνευ Φράνκ, υποσχόταν επανεξέταση των Ομοσπονδιακών κανονισμών **«για όλη την χρηματοπιστωτική βιομηχανία»** και ο ηγέτης των Ρεπουμπλικάνων, Τζών Μπένερ, δήλωνε, τις ίδιες μέρες, ότι:

«Ξέρουμε ότι αν δεν κάνουμε κάτι, αυτή η κρίση θα χειροτερέψει, και θα μας βάλει σε ύφεση παρόμοια της οποίας οι περισσότεροι από εμάς δεν έχουν ζήσει ξανά» (Wil bailout work? World holds its breath, Ιστοσελίδα MSNBC NEWS)

Αυτοί που ηγήθηκαν όλης της προηγούμενης καταστροφικής περιόδου, «διαπίστωναν» τώρα ότι αν δεν κάνουν κάτι, **«αυτή η κρίση θα χειροτερέψει»**. Και ξαφνικά αντιλαμβάνονταν το ανήκουστο προηγουμένως για αυτούς. Αυτό, που όπως ήδη αναφέραμε, δήλωσε ο Μπους: Ότι η προσπάθεια θα έπρεπε να είναι κοινή.

Ο υπουργός οικονομικών, κ. Roulson, ζήτησε συγνώμη από τον αμερικάνικο λαό, κάτι που μάλλον είχε ως στόχο να μπορέσει πιο εύκολα να πείσει ότι ο Αμερικανός πολίτης θα έπρεπε να διασώσει τις ιδιωτικές τράπεζες με τους φόρους που πλήρωνε. Όλη την προηγούμενη περίοδο το μότο ήταν ότι είναι αντιπαραγωγικό, σπατάλη και μεγάλο κρίμα να ξοδεύονται τα λεφτά από τους φόρους του κόσμου για κοινωνικά επιδόματα για τους πιο φτωχούς Αμερικανούς.

Μιάμιση δεκαετία μετά μόνο διακοσμητικές αλλαγές έχουν γίνει. Και όσον αφορά την κοινή προσπάθεια, ο πόλεμος στην Ουκρανία και η δημιουργία δύο μπλοκ, με ηγέτες ΗΠΑ και Κίνα, που παραπέμπουν στην πριν τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο εποχή, σηματοδοτούν το άδοξο τέλος της.

Έστω και με καθυστέρηση δεκαπέντε χρόνων, επαληθεύεται η πρόβλεψή τους ότι **«αυτή η κρίση θα χειροτερέψει, και θα μας βάλει σε ύφεση παρόμοια της οποίας οι περισσότεροι από εμάς δεν έχουν ζήσει ξανά»**. Ο τραπεζικός γίγαντας HSBC, προβλέπει τα ξέσπασμα νέας ύφεσης στα τέλη του 2023 και αρχές του 2024. Το Economist Intelligence Unit, αναλύοντας την ευρωπαϊκή κατάσταση κατέληγε στο συμπέρασμα ότι **«Είναι δύσκολο να δούμε από πού θα προέλθει η οικονομική ανάπτυξη»**. Από μια σειρά αστικά επιτελεία οι προβλέψεις είναι πια οι ίδιες.

Και το ερώτημα για την Αριστερά είναι πως προχωρούμε; Σίγουρα η απάντηση δεν μπορεί να είναι ότι απλά αντιστεκόμαστε με τις πιο ηρωικές κινητοποιήσεις και απεργιακούς αγώνες. Το σύστημα χρειάζεται ριζοσπαστικές αλλαγές.

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΣΙΑ

Μια μεγάλη προειδοποίηση για αυτό που ερχόταν

Όλα τα χρόνια μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο διανοούμενοι και ακαδημαϊκοί προσπάθησαν να αναδείξουν το αναπόφευκτο της κρίσης μέσα από μια αριστερή οπτική. Οι αναλύσεις τους όμως έμεναν στο περιθώριο, μακριά από τις μάζες των εργαζομένων.

Από την επίσημη Αριστερά, την οποία παρακολουθούν οι μάζες της τάξης, δεν έχουμε υπόψη μας τέτοιες αναλύσεις και προβλέψεις. Ο πιο προχωρημένος λόγος της σίγουρα αναδείκνυε τη φτώχεια και την εκμετάλλευση που το παγκόσμιο σύστημα σήμαινε για τις μάζες του κόσμου. Δεν αναφέρθηκε όμως ποτέ στο αναπόφευκτο της κατάρρευσής του που θα βάζει την ανάγκη για αλλαγή του στην ημερήσια διάταξη.

Για την επικείμενη κατάρρευσή του μίλησαν, προσπαθώντας να δώσουν λύσεις για το πώς αυτό μπορεί να αποφευχθεί, άνθρωποι του συστήματος, διαχειριστές και στρατηγοί του. *«Ειδικά μετά την κρίση του 1997 – 98 που απείλησε να πάρει παγκόσμιες διαστάσεις και την κυριολεκτική κατάρρευση των οικονομιών μιας σειράς χωρών της νοτιοανατολικής Ασίας, (των λεγόμενων τίγρων) ακαδημαϊκοί και αναλυτές ανέδειξαν τα φοβερά αδιέξοδα του παγκόσμιου laissez-faire και προειδοποίησαν για αυτό που φαίνεται να εξελίσσεται σήμερα...»*

«Από αμέτρητους χώρους, από τους κόλπους... (ακόμα και) των επιχειρηματιών μέχρι και της Παγκόσμιας Τράπεζας (Ο βραβευμένος με Νόμπελ οικονομικών το 2001, Τζόζεφ Στίγκλιτς...» (Μπροσούρα, «Η ελεύθερη αγορά σε άτακτη υποχώρηση», Σωτήρης Βλάχος, Νοέμβριος 2008).

«Υπάρχει αυξανόμενη αγωνία ότι η διεθνής τάξη αποσυντίθεται διότι η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται στα πρόθυρα κρίσης της οποίας το είδος και τα συμπτώματα είναι διαφορετικά από τους οικονομικούς κύκλους με τους οποίους είμαστε ποιο εξοικειωμένοι» (Edward LiPuma and Benjamin Lee, «Financial derivatives and the Globalization of Risk», πρώτη έκδοση Σεπτέμβριος 2004).

Ο Τζων Γκρέυ, καθηγητής του London School of Economics, που δεν έχει καμιά συμπάθεια προς τον μαρξισμό, σε πρόλογο του βιβλίου του *False Dawn (Απατηλή Αυγή, 1998)*, της έκδοσης του 2002, αναφέρει μεταξύ άλλων: ***«Το σημερινό καθεστώς τον παγκόσμιο laissez-faire θα είναι ακόμα πιο μικρής διάρκειας από ότι η belle époque του 1870 - 1914 που κατέληξε στα χαρακώματα του Μεγάλου Πολέμου».***

Ταυτόχρονα, στο ίδιο βιβλίο, άδειαζε όλα τα περί οικονομικών επιτευγμάτων της ελεύθερης αγοράς: ***«Στην πραγματικότητα, το «Νέο Μοντέλο» της δεκαετίας του 1990, ήταν το αποτέλεσμα μιας πιστωτικής φούσκας (εύκολης χρηματοδότησης) που δημιουργήθηκε από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα, εισροής ξένου κεφαλαίου και μιας συστηματικής παρουσίας της παραγωγικότητας και των κερδών με διογκωμένο τρόπο...***

«Με την κατάρρευση της Ένρον, μιας εταιρείας παροχής ενέργειας που μετέτρεψε τον εαυτό της σε super leveraged hedge fund (τα επονομαζόμενα γεράκια), η οποία κερδοσκοπούσε στα χρηματοοικονομικά παράγωγα, η εποχή του νέου μοντέλου έχει τελειώσει... Σύντομα θα είναι μακρινή ανάμνηση».

Από όλες όμως τις εκτιμήσεις της κατάστασης που γνωρίζουμε, πιο σημαντική θεωρούμε αυτή του Τζόζεφ Στίγκλιτς, το όνομα του οποίου ήδη αναφέραμε. Διότι ο Τζόζεφ Στίγκλιτς προερχόταν από την καρδιά των αστικών επιτελείων.

Ήταν Chief Economist της Παγκόσμιας Τράπεζας με βασικό του καθήκον την παροχή συμβουλών στις κυβερνήσεις των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας. Αυτή ήταν η θέση που κατείχε όταν επήλθε η οικονομική κατάρρευση αυτών των χωρών το 1997 - 98.

Μια κατάρρευση που προκλήθηκε από την μαζική έξοδο των πολυεθνικών από αυτές τις χώρες μέσα σε μια νύκτα για να διαφυλάξουν τα κέρδη τους από την ύφεση που διαφάνηκε, προκαλώντας κατάρρευση των τοπικών νομισμάτων και συντρίβοντας τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων.

«Το 1996 υπήρξε συνολική εισδοχή ιδιωτικού κεφαλαίου στην Ινδονησία, Μαλαισία, Ν. Κορέα, Ταϊλάνδη, και Φιλιππίνες, της τάξης των 93δισ. δολαρίων, σε σύγκριση με 41δισ. το 1994...»

«Το 1997 αυτό ξαφνικά μετατράπηκε σε έξοδο (outflow) 120 δις δολαρίων... η ενδημική τάση του κεφαλαίου να κινείται με άγριο τρόπο από το ένα καλό πράγμα στο άλλο...» (Newsweek, 12 Οκτωβρίου 1998).

Δεν άντεξε ο Τζόζεφ Στίγκλιτς τις εξελίξεις αυτές. Ο άνθρωπος που η ζωή του όλη ήταν αφιερωμένη στην υπηρεσία του παγκόσμιου συστήματος, ο πρώην διάσημος ακαδημαϊκός, παραιτήθηκε από τη θέση του Chief Economist της Παγκόσμιας Τράπεζας, ακολούθως βραβεύτηκε με Νόμπελ οικονομικών και έγραψε το βιβλίο του **«Globalization and Its Discontents»**, το 2002.

Ένα βιβλίο που είναι ανάθεμα για τις πολυεθνικές, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αλλά και την αμερικάνικη κυβέρνηση τους οποίους θεώρησε υπεύθυνους για το χάος που δημιουργήθηκε.

«Έχω γράψει αυτό το βιβλίο γιατί όσο ήμουν στην Παγκόσμια Τράπεζα, είδα από πρώτο χέρι την καταστροφική επίδραση που μπορεί να έχει η παγκοσμιοποίηση στις αναπτυσσόμενες χώρες, και ιδιαίτερα στους φτωχούς σε αυτές τις χώρες. Πιστεύω ότι η παγκοσμιοποίηση -η άρση των φραγμών στο ελεύθερο εμπόριο και η στενότερη ενσωμάτωση των εθνικών οικονομιών- μπορεί να είναι μια δύναμη για το καλό και ότι έχει τη δυνατότητα να κάνει πιο πλούσιους όλους στον κόσμο, ιδιαίτερα τους φτωχούς. Αλλά πιστεύω επίσης ότι, για να συμβεί αυτό, ο τρόπος διαχείρισης της παγκοσμιοποίησης, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών εμπορικών συμφωνιών που έπαιξαν τόσο μεγάλο ρόλο στην άρση αυτών των φραγμών και των πολιτικών που έχουν επιβληθεί στις αναπτυσσόμενες χώρες στην διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, πρέπει να επανεξεταστούν ριζικά...»

«Στην Παγκόσμια Τράπεζα, είδα ότι οι αποφάσεις παίρνονταν συχνά λόγω ιδεολογίας και πολιτικής. Ως αποτέλεσμα, έγιναν πολλές λανθασμένες ενέργειες, αυτές που δεν έλυσαν το πρόβλημα, αλλά ταίριαζαν με τα συμφέροντα ή τις πεποιθήσεις των ανθρώπων στην εξουσία...»

«Σπάνια είδα εκτιμήσεις σχετικά με το τι θα έκαναν οι πολιτικές στη φτώχεια..»

«Ήξερα ότι τα καθήκοντα ήταν δύσκολα, αλλά δεν ονειρεύτηκα ποτέ ότι ένα από τα κύρια εμπόδια που αντιμετώπισαν οι αναπτυσσόμενες χώρες ήταν ανθρωπογενές, εντελώς περριτό και θρισκόταν ακριβώς στην απέναντι πλευρά του δρόμου--στο «αδελφό» μου ίδρυμα, το IMF» (Joseph Stiglitz, «Globalization and Its Discontents», 2002).

Σήμερα, δυο δεκαετίες μετά, οι κατηγορίες που εκτοξεύει για αυτούς που θεώρησε τότε υπεύθυνους είναι ακόμα πιο απόλυτες. Θεωρεί ότι η αδικία που υπάρχει στη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων μεταξύ των κρατών έχει διπλασιαστεί, με εξαιρετικά

αρνητικές επιπτώσεις στις μεσαίες τάξεις ακόμα και στις ίδιες τις χώρες (ΗΠΑ και τα δυτικο-ευρωπαϊκά κράτη) που έγραψαν τους κανόνες του συστήματος με στόχο το όφελος των δικών τους χωρών.

Αυτά κατάφεραν όλες οι περισπούδαστες οικονομικές θεωρίες και πρακτικές των στρατηγών του συστήματος. Αυτά λέει ο «δικός» τους Τζόζεφ Στίγκλιτς. Παραδέχεται σήμερα ότι είχε υποτιμήσει κατάφωρα το πλήγμα που ακόμα και ο ανεπτυγμένος κόσμος θα δεχόταν από τις πολιτικές του ίδιου του ανεπτυγμένου κόσμου. Ο κόσμος όλος από τότε, τονίζει, από το 1997-98, βρίσκεται σε ένα συνεχή όλεθρο πιο παρατεταμένο και πιο έντονο από ό,τι ο ίδιος είχε προβλέψει. Συνεχείς οικονομικές κατάρρευσης από τα τέλη της δεκαετίας του 1990:

- Στην Ανατολική Ασία (1997)
- Στην Αργεντινή (1998 - 2002)
- Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 - 2009.
- Στη Ρωσία (2014 - 2017).
- Η κρίση του ευρώ (2010 - 2012).

Καμιά χώρα, περιοχή ή μπλοκ δεν έχει γλιτώσει από την αστάθεια που έχει τις ρίζες της στη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Και προειδοποιεί ότι ούτε και στο μέλλον θα γλυτώσει, εκτός εάν οι κανόνες που διέπουν την παγκοσμιοποίηση αλλάξουν ριζικά.

Το ζήτημα όμως είναι πώς και ποιοι θα ξαναγράψουν τους κανόνες σε ένα κόσμο που οι πολυεθνικές ελέγχουν την παγκόσμια οικονομία, τις πολιτικές και τους πολιτικούς. Το ζήτημα είναι ότι δεν έχουμε υπόψη μας η αριστερά, έστω και το πιο προχωρημένο κομμάτι της, να απαιτήσει κάτι τέτοιο, πόσο μάλλον να κατέβασε κόσμο στους δρόμους για να απαιτήσει κάτι τέτοιο.

Σήμερα, όπως και τότε, ο Στίγκλιτς θεωρεί την Ουάσιγκτον υπεύθυνη για την καταστροφή των χωρών. Αυτή επέβαλε τους κανονισμούς. Στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, που υποτίθεται είναι οργανισμός για συλλογική διαμόρφωση πολιτικής, μια μόνο χώρα, οι ΗΠΑ, έχει το δικαίωμα του Βέτο στις αποφάσεις του.

Οι κερδισμένοι της εποχής, συνεχίζει, δεν είναι απλά λιγότεροι από τους χαμένους αλλά αποτελούν το κορυφαίο 1% ή και ο.1%.

Αυτό που διαφημίστηκε ως **«ελεύθερο εμπόριο δεν ήταν παρά διαχειριζόμενο εμπόριο»** τονίζει σήμερα ο Στίγκλιτς, ο οποίος αναφέρεται με τον πιο αυστηρό τρόπο στον καταστροφικό ρόλο του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας και ζητά την ριζική αλλαγή του τρόπου λειτουργίας τους.

Παρόλη τη διαύγεια των αναλύσεων του δεν μπορεί να αντιληφθεί ότι αυτό είναι αδύνατον όσο οι πολυεθνικές, των οποίων την πολιτική ο ίδιος αναθεματίζει, θα παραμένουν σε ιδιωτικά χέρια. Όσο παραμένουν σε ιδιωτικά χέρια, αυτές θα καθορίζουν τις τύχες του κόσμου ενάντια στα συμφέροντα των λαών του κόσμου.

Δεν μπόρεσε να καταλήξει στο συμπέρασμα της ανάγκης για κοινωνικοποίηση / δήμευση αυτών των πολυθεϊκών προς όφελος των λαών.

Αναφέρει όμως κάτι εξαιρετικά σημαντικό. **«Η λύση στο διαχειριζόμενο εμπόριο δεν είναι ο προστατευτισμός»**. Η απάντηση στο διαχειριζόμενο εμπόριο υπέρ των μεγάλων, δεν είναι η εισαγωγή δασμών (φόρων στα εισαγόμενα) από κάθε χώρα για να προστατέψει τη δική

της οικονομία, αλλά η συνεργασία των κρατών. Μια συνεργασία που να γίνεται σε ισότιμη βάση.

Είναι δυνατή όμως μια τέτοια συνεργασία; Ολόκληρη η καπιταλιστική ιστορία έχει αποδείξει το αντίθετο. Σε περιόδους κρίσης μάλιστα, όπως αυτές που προηγήθηκαν των παγκόσμιων πολέμων, η αυτοκαταστροφική φύση του καπιταλισμού, αποτέλεσμα τυφλών δυνάμεων του καπιταλιστικού ανταγωνισμού, έσπρωξε την ανθρωπότητα στο χείλος της καταστροφής.

Αυτά είναι τα όρια του Στίγκλιτς, που όμως προχώρησε πιο πέρα και από την πιο αισιόδοξη εκτίμηση για το που θα μπορούσε να φτάσει. Τα υπόλοιπα ήταν καθήκον της οργανωμένης αριστεράς.

Τις μέρες μετά την κατάρρευση των χωρών της νοτιοανατολικής Ασίας δεν σταματούσαν οι πιο δραματικές αναφορές για την κατάσταση και τις προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας - δυστυχώς όμως όχι από τα κόμματα των εργαζομένων.

Το παγκόσμιας κυκλοφορίας περιοδικό, Newsweek, έγραφε στις 12 του Οκτώβρη του 1998:

«Οι Αμερικανοί βρίσκονται σε ένα ψεύτικο κλίμα κατευνασμού και ασφάλειας και είναι δύσκολο να παραγνωρίσει κάποιος τις παράξενες ομοιότητες με τα τέλη της δεκαετίας τον 1920...».

«Τότε, όπως και τώρα, οι Αμερικανοί είχαν την εμπειρία μιας ανάπτυξης στα χρηματιστήρια που δημιούργησε ευφορία...

«Τότε όπως και τώρα απολάμβαναν τις χαρές της νέας τεχνολογίας (τότε - το αυτοκίνητο, το ράδιο και τα αεροπλάνα, τώρα - τα computers και το internet)...

«Τότε, όπως και τώρα, νόμισαν ότι είχαν σαλπάρει σε μια περίοδο ευημερίας χωρίς τέλος...

«Οι ΗΠΑ είναι το τελευταίο ντόμινο που κρατά σε κατάσταση λειτουργίας την παγκόσμια οικονομία... «Αν πέσει, αλλοίμονο σε όλους μας».

«Είναι εμφανής η προσπάθεια εξήγησης της τωρινής κατάστασης αλλά και άλλο τόσο εμφανής είναι η έλλειψη θεωρητικών μέσων στα χέρια των αστών για να κατορθώσουν κάτι τέτοιο... Με αποτέλεσμα συχνά - πυκνά να γίνεται αναφορά στον Καρλ Μαρξ...». (Μπροσούρα, «Η ελεύθερη αγορά σε άτακτη υποχώρηση», Σωτήρης Βλάχος, Νοέμβριος 2008)

«Για τον Καρλ Μαρξ» αναφέρεται στο ίδιο άρθρο του Newsweek, σε μικρό ένθετο με τη φωτογραφία του Μαρξ, **«η αστική τάξη θα δημιουργήσει πάνω απ' όλα τους δικούς της νεκροθάφτες».**

Η κρίση των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας προκάλεσε δραματικές αναφορές όχι μόνο από τους οικονομικούς διαχειριστές του συστήματος και τα συστημικά ΜΜΕ, αλλά και από τα γεράκια του συστήματος, που και αυτά θυμήθηκαν τον Μαρξ.

«Με το ξέσπασμα της κρίσης στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, ήταν ο Σόρρος, ο πατέρας των χρηματιστηρίων σ' αυτές τις χώρες, που είχε δηλώσει ότι τα γεγονότα δικαίωναν τον Μαρξ... Ο Σόρρος, (ο άνθρωπος που έχει εμπλακεί σε κάθε είδους «ηθικές» και ανήθικες οικονομικές πράξεις, θησαυρίζοντας δις δολάρια) είναι ο ίδιος άνθρωπος που στις αρχές του Σεπτεμβρη δήλωνε στο Κογκρέσο των ΗΠΑ ότι «Η παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία... είναι υπό διάλυση κατά τα φαινόμενα...

*«Παρόμοια τοποθέτηση είχε μέσα στον Οκτώβρη και ο Κίσινγκερ (το γεράκι), πρώην υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ, όταν προειδοποιούσε ότι «**Νέο Μαρξ θα γεννήσει η κρίση**».* (Μπροσούρα, «*Το κατώφλι μιας Νέας Εποχής*», Σωτήρης Βλάχος, Ιανουάριος 1999)

«Ο φονταμενταλισμός της αγοράς - αγγλική εκδοχή του *Lciisser Faire*, δηλαδή της ελεύθερης λειτουργίας των δυνάμεων της αγοράς - έχει καταστήσει το καπιταλιστικό σύστημα ασταθές και μετέωρο», γράφει ο Σόρρος στο βιβλίο του **«Η κρίση του παγκόσμιου καπιταλισμού».**

«Πρόκειται για μια απειλή προς τις ανοιχτές κοινωνίες μεγαλύτερη από την ολοκληρωτική (κομμουνιστική) ιδεολογία...

«Οι δυνάμεις της αγοράς εφόσον αφεθούν ελεύθερες, μπορεί να προκαλέσουν χάος και να προκαλέσουν την πτώση του παγκόσμιου δημοκρατικού και καπιταλιστικού συστήματος...

«Γίνονται έτσι πιο επικίνδυνες από τον κομμουνισμό, αφού ο τελευταίος κατάργησε τον μηχανισμό της αγοράς και επέβαλε τον συλλογικό έλεγχο όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ ο φονταμενταλισμός των αγορών θέλει να καταργήσει τις συλλογικές αποφάσεις και να επιβάλει τις αξίες του σε όλες τις πολιτικές και κοινωνικές πλευρές της ζωής».

Ο Σόρρος, ο πατέρας των χρηματιστηρίων, αυτός που επωφελήθηκε αμύθητα ποσά από τη λειτουργία τους, θεωρεί ότι οι δυνάμεις της αγοράς είναι πιο επικίνδυνες από τον κομμουνισμό. Τι να συμπληρώσει κανείς;

Η καταστροφική κρίση του 1997 - 98 στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας έφτασε πολύ κοντά στο να μετατραπεί σε παγκόσμια. Το άρρωστο παγκόσμιο σύστημα όμως επιβίωσε και επιβιώνει ακόμα. Για 25 χρόνια από την κρίση του 1997 - 98, και για 15 μετά από αυτή του 2008.

Δεν αμφισβητήθηκε το σύστημα από τις μαζικές οργανώσεις της αριστεράς. Δεν διατυπώθηκε ποτέ με σαφήνεια και κατηγορηματικό τρόπο από τα μαζικά κόμματα της αριστεράς ότι η αλλαγή του είναι η πιο επείγουσα ανάγκη. Αλλαγή που χωρίς αυτήν η ανθρωπότητα βρίσκεται μπροστά στους πιο μεγάλους κινδύνους. Κινδύνους της πιο μαζικής φτωχοποίησης που είναι πια τόσο ορατή και στον ανεπτυγμένο κόσμο. Αλλά και κινδύνους από παγκόσμιες συρράξεις.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία, οι διαστάσεις που πήρε, οι επιπτώσεις που ήδη έχει σε ολόκληρο τον κόσμο, είναι ο πιο αδιάψευστος μάρτυρας για αυτούς τους κινδύνους. Το ότι το σύστημα δεν αμφισβητήθηκε από την αριστερά, είναι ο κύριος λόγος που υπάρχει ακόμα, ετοιμάζοντας την μια κρίση μετά την άλλη. Και μεγάλα δεινά για τους λαούς του κόσμου.

Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1970

Δεν είναι όμως μόνο οι κρίσεις του 1997 - 98 και του 2008 που αποτέλεσαν ενδείξεις των βαθιών, δομικών προβλημάτων του συστήματος. Η πρώτη μεγάλη ένδειξη μετά την ανάπτυξη που ακολούθησε τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν η κρίση της δεκαετίας του 1970. Αυτή που ξέσπασε το 1973 -74 και ονομάστηκε πετρελαϊκή.

Η κρίση του παγκόσμιου συστήματος υπάρχει από τότε και εκδηλώνεται από τότε. Το 1997 - 98, το 2008 και πολλές άλλες λιγότερο σημαντικές, δεν είναι παρά εκφάνσεις της. Η κρίση της δεκαετίας του 1970 σήμανε συναγερμό στα επιτελεία των αστών.

Το όνειρο της αδιάληπτης και απρόσκοπτης ανάπτυξης στο οποίο τόσο πίστεψαν, αντικαταστάθηκε από εφιάλτη. Οι κρατικές παρεμβάσεις στην οικονομία για τις οποίες δεν είχαν πρόβλημα μέχρι τότε, έπρεπε να γίνουν ο αποδιοπομπαίος τράγος. Έπρεπε να παρουσιαστούν ως η ρίζα του προβλήματος. Έπρεπε η ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής να προφυλαχτεί.

Οι ιδιωτικοποιήσεις παρουσιάστηκαν ως το αντίδοτο στην κρίση που, σύμφωνα με το νεοφιλελεύθερο αφήγημα, προκάλεσε ο καπιταλισμός των κρατικών επιχειρήσεων, των κρατικών παρεμβάσεων και της κοινωνικής πρόνοιας.

«Η μεταπολεμική ανάπτυξη έγινε κατορθωτή πάνω στις καταστροφές του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου... Υπήρχε τεράστια δουλειά ανοικοδόμησης να συντελεστεί, κάτι που έδωσε στο παγκόσμιο σύστημα νέα ευκαιρία ανάκαμψης... Και εκείνη η περίοδος, όπως και αυτή των τελευταίων τριών δεκαετιών (από τα μέσα του 1974 μέχρι και το κραχ του 2008), προπαγανδίστηκε ως απόδειξη ότι ο καπιταλισμός λειτουργούσε πια χωρίς προβλήματα και αντιφάσεις... Τίποτα όμως δεν βρισκόταν πιο μακριά από την αλήθεια»

«Την ίδια στιγμή που στα οικονομικά επιτελεία γιόρταζαν την επίτευξη μιας αδιασάλευτης και σταθερής οικονομικής ανάπτυξης (αυτό έκαναν ειδικά στις αρχές της δεκαετίας του 1970), η παγκόσμια οικονομία ετοιμάζε μια μεγάλη έκπληξη...» (Μπροσουρά, «Το τέλος του δρόμου;» Σωτήρης Βλάχος, Νοέμβριος 2009)

Όπως αναφέρει ο ακαδημαϊκός Ρόμπερτ Μπρένερ στο εκπληκτικά πλούσιο από άποψη στοιχείων βιβλίο «The Economics of Global Turbulence»:

«Μεταξύ του 1965 και του 1973 παραγωγοί από όλα τα μπλοκ (ΗΠΑ, Ευρώπη και Ιαπωνία) μπήκαν σε έντονο ανταγωνισμό, που πιέζοντας έντονα τις τιμές προς τα κάτω το έκαναν αδύνατο για ήδη υπάρχουσες μεγάλες επενδύσεις σταθερού κεφαλαίου να κρατήσουν την αξία τους...

«Το αποτέλεσμα ήταν, σε ένα εξαιρετικά μικρό χρονικό διάστημα (breathtaking short space of time) να σπρώξουν την παγκόσμια οικονομία από μακρά άνθηση σε μακρά ύφεση (downturn)»

«Μόνο στις ΗΠΑ, την περίοδο... «μεταξύ 1965 - 1973 το ποσοστό κέρδους της βιομηχανίας έπεσε κατά 40.9%» (Ροπερτ Μπρένερ, «The Economics of Global Turbulence» 2006)

«Η δεκαετία του 1970 έβαλε οριστικό τέλος στα ψηλά ποσοστά κέρδους που ο ανεπτυγμένος καπιταλισμός πέτυχε τη μεταπολεμική περίοδο...» Χωρίς όμως τέτοια, δεν υπάρχει παραγωγή, ακόμα και αν ο κόσμος όλος μαστίζεται από πείνα.

Η πρώτη αντίδραση ήταν «Η αποβιομηχάνιση των ΗΠΑ, η μεταφορά δηλαδή της παραγωγής σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία...αλλά και στις πρώην 'τίγρεις' της Νοτιοανατολικής Ασίας,

χώρες με τεράστια διαφορά στα μεροκάματα, (για) να δοθούν λύσεις στο πρόβλημα της κερδοφορίας στην περίοδο μετά τη δεκαετία του 1970...

Αυτή η πολιτική τότε, «αποτελεί σήμερα από τα πιο αζεπέραστα εμπόδια στην προσπάθεια ανασυγκρότησης της οικονομίας...» (Μπροσούρα, «Το τέλος του δρόμου;» Σωτήρης Βλάχος, 2009). Αυτή την πραγματικότητα που αντιλαμβάνονταν πολλοί σοβαροί αναλυτές, διατύπωσε τότε και ο Πωλ Κρεγκ Ρόμπερτς, υφυπουργός στο Υπουργείο Οικονομίας των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της πρώτης θητείας του Ρέιγκαν:

«Πώς μπορεί μια οικονομία που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις δαπάνες των καταναλωτών να ανακάμψει όταν τόσες πολλές θέσεις εργασίας με ψηλό επίπεδο προστιθέμενης αξίας... έχουν μεταφερθεί στο εξωτερικό και όταν οι καταναλωτές δεν έχουν πια περιουσιακά στοιχεία για να εξασφαλίσουν δανεισμό για να αυξήσουν τις δαπάνες τους;» (Paul Craig Roberts, "An expiring economy", Global Research, 2009)

Ο άλλος παράγοντας που επέτρεψε την προσωρινή, όπως απόδειξε κύρια η κρίση του 2008, αντιμετώπιση της τότε κρίσης, ήταν το χρηματιστικό κεφάλαιο.

Τα κεφάλαια για επενδύσεις κατευθύνονταν ολοένα και περισσότερο **«έξω από τις ψηλού κόστους, χαμηλής κερδοφορίας γραμμές της υλικής παραγωγής, κύρια προς την κατεύθυνση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (Ρόμπερτ Μπρένερ, «The Economics of Global Turbulence»).**

Το χρηματοπιστωτικά παράγωγα αποτέλεσαν σταδιακά τον κύριο χώρο επενδύσεων.

Παράγωγο προϊόν ονομάζεται ένα συμβόλαιο, «η αξία του οποίου εξαρτάται από την αξία κάποιου άλλου βασικότερου προϊόντος -υποκείμενο προϊόν». Πρόκειται για ένα αξιόγραφο, η τιμή του οποίου καθορίζεται από την τιμή του υποκείμενου τίτλου.

Αυτό διέσωσε την αμερικάνικη οικονομία όταν οδηγήθηκε στην αποβιομηχάνιση μετά την κρίση της δεκαετίας του 1970 και ειδικότερα μετά την κρίση στις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας. Για να μπορούν να αγοράζουν από άλλες χώρες τα προϊόντα που πια δεν παρήγαγαν οι ίδιοι, πουλούσαν τέτοια αξιόγραφα, «μετοχές» που αντιπροσώπευαν αξίες σπιτιών που δεν είχαν ακόμα κτιστεί. Θα ασχοληθούμε με αυτά στο κεφάλαιο «Πως οι νεοφιλελεύθερες πρακτικές διέσωζαν το σύστημα».

Τα χρηματοπιστωτικά παράγωγα σταδιακά εξελίχθηκαν σε όλο και πιο παρασιτικό.

Κατέληξαν να είναι, για παράδειγμα, μια κερδοσκοπική πρόβλεψη ότι η αξία των μετοχών θα πέσει απότομα, κάτι που αν γινόταν θα έφερνε κέρδος σε αυτόν που το πρόβλεψε. Στοιχήματα είναι, που σου φέρνουν κέρδος ακόμα και αν καταστραφεί ο άλλος. Αν προβλέψεις ότι θα καεί το σπίτι του γείτονα και πέσεις μέσα, θα κερδίσεις. Έτσι αναπόφευκτα θα παρακαλείς να καεί.

Αυτά που θα μπορούσαν να αποτελέσουν το σενάριο της πιο δυστοπικής ταινίας φαντασίας, αποτελούν σήμερα τη ζοφερή πραγματικότητα. «Ο ύστερος καπιταλισμός, το ανώτατο στάδιο της παρασικότητας και του εκφυλισμού», για να παραφράσουμε τον τίτλο του βιβλίου του Λένιν, ένα βιβλίο που είναι από τις πιο ανεκτίμητες κληρονομίες για το σύγχρονο κίνημα.

Στις αρχές του Ιούλη του 2023, μάθαμε από τον ελβετικό οίκο Gold Switzerland, ότι επίκειται να εκραγεί **«χρηματοπιστωτική 'βόμβα' ύψους 2 τετράκις δολαρίων, στην αγορά των παραγώγων».** Στα 2 τετράκις δολάρια, τέτοια ασύλληπτα ποσά είναι που αφορούν τις παρασιτικές επενδύσεις.

Έτσι «σωζόταν» ο καπιταλισμός μετά την κρίση της δεκαετίας του 1970. Με επενδύσεις σε χώρες με τα χαμηλότερα δυνατά μεροκάματα και «επενδύσεις» σε ότι πιο κερδοσκοπικό ανέδειξε η ιστορία.

Μόνο που αυτός ο τρόπος τον καταδίκασε, όπως και οι πιο σοβαροί αστοί, γεράκια ή όχι, αντιλαμβάνονταν. Το ζήτημα όμως γι' αυτούς είναι ότι δεν είχαν και δεν έχουν εναλλακτική στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς.

Ο Μαρξ ξανά επίκαιρος

Σε κάθε κρίση αναφέρονται ως λόγοι πολιτικές που εφαρμόστηκαν ή δεν εφαρμόστηκαν. Η ουσία όμως, ο ένας και μοναδικός λόγος όταν αυτή παίρνει παγκόσμιες διαστάσεις, είναι η πτώση των ποσοστών κέρδους, η οποία μειώνει τα κίνητρα για επενδύσεις, μεγαλώνοντας έτσι την ανεργία και φτωχοποιώντας μαζικά τους λαούς.

Εντοπίστηκε αυτό ως ο λόγος των κρίσεων των τελευταίων δεκαετιών από μαρξιστές οικονομολόγους. Δεν θα αναφερθούμε όμως σε αυτούς. Πολύ πιο σημαντική είναι η αναφορά σε μη μαρξιστές που αναδεικνύουν ως τη ρίζα του προβλήματος τα μειωμένα ποσοστά κέρδους. Διότι η ανάδειξη αυτής της αιτίας ως της πηγής των κρίσεων, είναι η πιο βασική μαρξιστική κληρονομιά, την οποία δεν έχουν κίνητρο να αναδεικνύουν μη μαρξιστές. Έτσι κά-
νουμε αναφορά ξανά στον Ρόμπερτ Μπρένερ, που δεν είναι μαρξιστής, παραθέτοντας επι-
πλέον διαπιστώσεις του από αυτές στις οποίες αναφερθήκαμε ήδη.

***«Είναι, πάνω από όλα, την μακρά πτωτική πορεία – την ασυνήθιστα παρατεταμένη φάση μειωμένου οικονομικού δυναμισμού και πτώσης οικονομικών επιδόσεων, που διατηρή-
θηκε μέχρι το τέλος της παλιάς χιλιετίας και μέσα στη νέα – που αυτό το βιβλίο επιδιώκει
να εξηγήσει».***

***«Στοιχεία που δείχνουν τη μακρόχρονη πορεία του ποσοστού του κέρδους, την ύπαρξη
ψηλών ποσοστών στη μεταπολεμική περίοδο, αλλά και την καθοδική τους πορεία στα χρό-
νια που προηγήθηκαν και ακολούθησαν την κρίση του 1973-74...***

***«Αυτό που έφερε τη μεταπολεμική ανάπτυξη στο τέλος της ήταν η απότομη πτώση στην
κερδοφορία για τις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες και ατομικά και συλλογικά μεταξύ
του 1965 και 1973, με έμφαση τη βιομηχανία αλλά επεκτεινόμενη και σε ολόκληρη την
ιδιωτική οικονομία...» (Ρόμπερτ Μπρένερ, “The Economics of Global Turbulence», Αύγου-
στος 2006).*** Αυτά καταγράφει ο Ρόμπερτ Μπρένερ, που αφιέρωσε δέκα χρόνια από τη ζωή
του για να συλλέξει τα στοιχεία που παρουσιάζει στο βιβλίο του.

Ο λόγος που δεν είχε υπάρξει πραγματική αναζωογόνηση της παγκόσμιας οικονομίας μετά
την δεκαετία του 1970, είναι ότι δεν υπήρξε αποφασιστική ανάκαμψη του ποσοστού του
κέρδους για το σύστημα ως σύνολο. Το μοναδικό κίνητρο για επενδύσεις από τις επιχειρή-
σεις, το κέρδος, είχε ***«καθοδική... πορεία στα χρόνια που προηγήθηκαν και ακολούθησαν
την κρίση του 1973-74»***

Παρά το ότι ο Ρόμπερτ Μπρένερ δίνει διαφορετική εξήγηση στο φαινόμενο της πτώσης των
ποσοστών κέρδους από ότι ο Μαρξ, παραπέμπει παρόλα αυτά στον Μαρξ, ο οποίος θεωρεί
την αναπόφευκτη πτώση των ποσοστών του κέρδους και έτσι την πτώση των κινήτρων από
τους καπιταλιστές για επενδύσεις, ως τον πιο σημαντικό νόμο της πολιτικής οικονομίας:

***«Αυτό είναι με κάθε έννοια ο πιο σημαντικός νόμος της πολιτικής οικονομίας, ο πιο ουσιώ-
δης για κατανόηση των πιο δύσκολων σχέσεων...***

«Είναι ο πιο σημαντικός νόμος από ιστορικής άποψης. Είναι ένας νόμος που παρά την απλότητα του δεν έχει γίνει κατανοητός ποτέ προηγουμένως και, ακόμα λιγότερο, δεν διατυπώθηκε με ένα συνειδητό τρόπο. (Μαρξ, Grundrisse σελ.748)

Ο Μαρξ έκανε αυτή τη διατύπωση δύο φορές, στο Grundrisse που γράφτηκε το 1857-58 και σχεδόν με τις ίδιες λέξεις στα οικονομικά χειρόγραφα:

«Αυτός ο νόμος, και είναι ο πιο σημαντικός νόμος της πολιτικής οικονομίας, δηλώνει ότι το ποσοστό κέρδους έχει την τάση να πέφτει με την ανάπτυξη της καπιταλιστικής παραγωγής. (Collected Works Volume 33, p.104)

Αυτός ο νόμος βρίσκεται πίσω από την κρίση της δεκαετίας του 1970 που έβαλε τέλος στην πιο θεματική ανάπτυξη στην ανθρώπινη ιστορία. Όπως έβαλε τέλος στην επίσης θεαματική ανάπτυξη του παγκόσμιου συστήματος, παρόλες τις περιοδικές κρίσεις, που προηγήθηκε του 1^{ου} Παγκόσμιου Πολέμου. Χρειάστηκε ο 2^{ος} Μεγάλος Πόλεμος και οι τεράστιες καταστροφές που τον συνόδευσαν για να ξαναμπεί σε λειτουργία το σύστημα.

Η οικονομική ανάπτυξη «που ξεκίνησε γύρω στο 1950.. μεταμόρφωσε το τοπίο στις ανεπτυγμένες χώρες – (με ελάχιστες εξαιρέσεις) δυστυχώς, μόνο εκεί...

«Αυτή όλη η ανάπτυξη επιτεύχθηκε πάνω στη βάση των οικονομικών συνταγών του Κέυνς (του αστού οικονομολόγου του κρατικού παρεμβατισμού, που στάθηκε στον αντίποδα των νεοφιλελεύθερων πολιτικών)...

«Τεράστιες επενδύσεις και η συνεπακόλουθη πλήρης απασχόληση ήταν ικανοποιητική προϋπόθεση για ανάπτυξη...

«Με το κράτος να παίζει κεντρικό συντονιστικό ρόλο...

«Οι στρατηγοί του κεφαλαίου πίστεψαν ότι ένα ακόμα 1929 ήταν εκτός ατζέντας...

«Με το ξεκίνημα όμως της δεκαετίας του 1970 οι ίδιες αυτές πολιτικές σταμάτησαν να έχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα...

Οι δείκτες της οικονομικής δραστηριότητας μειώθηκαν σημαντικά και «η ανεργία άρχισε να αυξάνει...

«Μόνο δύομιση δεκαετίες μετά το ξεκίνημα της πιο εντυπωσιακής ανάπτυξης, η παγκόσμια οικονομία βούλιαξε σε μια ανεξέλεγκτη και «ανεξήγητη» κατάσταση». ((Μπροσούρα, «Νεοφιλελευθερισμός, Μια πρόσκαιρη ανάσα για τον καπιταλισμό», Σωτήρης Βλάχος, 2013)

Μπροστά στα νέα δεδομένα. «Η Παγκόσμια Αστική Τάξη μπήκε στην αντεπίθεση...

«Όχι από μια ιδιαίτερη κακία, όπως αναφέρει ο Λένιν στο βιβλίο του «Ιμπεριαλισμός το ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού» αλλά για να στηρίξει τα κέρδη της, το σύστημα της, την ίδια την ύπαρξή της».

Οι πανεπιστημιακοί Leo Panitch και Sam Gindin, θα αναφέρουν στο κείμενο τους, «**From Global Finance to the Nationalization of the Banks - Eight Theses on the Economic Crisis**» ότι:

«Κάτω από την καθοδήγηση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ, οι χρηματιστικές αγορές χρησιμοποίησαν πολύ ψηλά επιτόκια για να αυξήσουν την ανεργία...

Αυτό γίνεται όταν αυξάνεις τα επιτόκια. Γίνονται τα δάνεια πιο ακριβά και έτσι περιορίζονται, με συνεπακόλουθο των περιορισμό των επενδύσεων και την αύξηση της ανεργίας και της φτωχοποίησης.

«για να νικήσουν την μαχητικότητα των συνδικάτων και να μειώσουν τις δαπάνες των δημοσίων επιδομάτων στην αρχή της δεκαετίας του 1980, όλα όσα είχαν γίνει αντιληπτά σαν η πηγή των δυσκολιών που υπήρχαν για έλεγχο της κερδοφορίας και του πληθωρισμού της προηγούμενης δεκαετίας»

Στο ίδιο μοτίβο, ο Ρόμπερτ Μπρένερ, θα αναφέρει στο βιβλίο του: **«Σχεδόν παντού, οι εργοδότες επιτέθηκαν στα συνδικάτα, σε ορισμένες περιπτώσεις -πιο αξιοσημείωτα στις ΗΠΑ- σακατεύοντάς τα βαθιά».**

«Η νίκη πάνω στα συνδικάτα... σήμαινε κύρια πετσόκομμα των μισθών... Στις ΗΠΑ αυτή η πολιτική συνδυάστηκε με από-επένδυση στην βιομηχανική παραγωγή της χώρας και την επένδυση σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία...» που τα μεροκάματα ήταν πολλές φορές χαμηλότερα από αυτά του δυτικού κόσμου.

«Με αυτό ακριβώς τον τρόπο οι μεγάλες βιομηχανίες των ΗΠΑ, αλλά και του υπόλοιπου καπιταλιστικού κόσμου, αποκαταστήσαν τη δυνατότητα για ψηλά κέρδη για την κάθε ατομική επιχείρηση... Ή έτσι νόμισαν... Εκεί όμως που νόμισαν ότι έδωσαν μια πραγματική λύση, απλώς πρόσθεσαν ένα νέο πραγματικό πρόβλημα...

«Προσπαθώντας να αποκαταστήσουν τη δυνατότητα κέρδους της κάθε ατομικής επιχείρησης μέσα από τη συρρίκνωση των μεροκάματων, συρρίκνωναν ταυτόχρονα την αγοραστική δύναμη των εργαζομένων, την αγοραστική δύναμη του μεγαλύτερου μέρους της κοινωνίας... «Ένα καινούργιο μεγάλο πρόβλημα ζητούσε την «λύση» του. (Μπροσούρα, «Το τέλος του δρόμου;», Σωτήρης Βλάχος, 2009)

Η ΠΗΓΗ ΤΟΥ ΚΕΡΔΟΥΣ

Όταν οι αστοί επιβεβαιώνουν τον Μαρξ

Αξίζει να σταθούμε στο τι σήμαινε η επίθεση του κεφαλαίου στους μισθούς των εργαζομένων. «Με την επίθεσή τους ενάντια στους μισθούς και τα γενικά ωφελήματα της εργατικής τάξης με στόχο την αποκατάσταση της κερδοφορίας, οι καπιταλιστές επιβεβαίωσαν αυτό που πάντοτε αμφισβητούσαν. Το Μαρξιστικό αξίωμα ότι η μόνη πηγή κέρδους είναι η εργασία...

«Πιο σωστά η απλήρωτη εργασία, το μέρος της εργάσιμης ημέρας όπου παράγεται αξία πέρα από την αξία της εργατικής δύναμης (του μισθού) του εργάτη...

«Φυσικά, εδώ υπάρχει το επιχείρημα ότι μια επιχείρηση μπορεί να έχει εξοικονομήσεις και να αυξήσει την κερδοφορία της, όχι μόνο με τη μείωση των μισθών, αλλά τη μείωση σε όλες τις δαπάνες...

«Αυτό που αγνοεί όμως το συγκεκριμένο επιχείρημα είναι ότι αυτό που μια επιχείρηση κερδίζει σε κατανάλωση ενέργειας, ή σε οτιδήποτε άλλο χρησιμοποιείται στην παραγωγή, είναι αυτό που η εταιρεία ενέργειας χάνει...

«Έτσι, παρόλο που η συγκεκριμένη επιχείρηση έχει κέρδος, η εθνική οικονομία στο σύνολό της δεν έχει...

«Δεν μπορεί να υπάρξει κέρδος και συνεπώς ούτε καπιταλιστική συσσώρευση για μια εθνική οικονομία, ούτε βέβαια και για το παγκόσμιο σύστημα, μέσα από εξοικονομήσεις της μιας επιχείρησης σε βάρος των άλλων...

«Κέρδος μπορεί να υπάρξει μόνο μέσα από ιδιοποίηση από τον καπιταλιστή μέρους της εργασίας του εργάτη...

«Σύμφωνα με τον Μαρξ, αυτό που ο καπιταλιστής καταβάλλει ως μισθό είναι η αξία της εργατικής δύναμης, το χρηματικό ποσό που ο εργάτης χρειάζεται για να συντηρήσει τον εαυτό του (μισθός)...

«Η επιπλέον αξία που ο εργάτης παράγει πάνω από την αξία συντήρησής του είναι αυτό που ο Μαρξ ονομάζει Υπεραξία, η οποία ιδιοποιείται από τον καπιταλιστή και μερικώς επενδύεται ξανά, κάνοντας έτσι δυνατή την συσσώρευση κεφαλαίου...

«Το Ποσοστό του Κέρδους είναι η Υπεραξία ως ποσοστό του συνολικού κόστους παραγωγής. Όσο πιο μεγάλη είναι η Υπεραξία τόσο πιο μεγάλη η δυνατότητα για ψηλό Ποσοστό του Κέρδους...

«Η ιστορία όμως δεν τελειώνει εδώ. Υπάρχουν παράγοντες που αντιστρατεύονται την επίτευξη ψηλότερου Ποσοστού του Κέρδους. Παράγοντες που αφαιρούν από τον καπιταλιστή το δικαίωμα να έχει τον τελικό λόγο στο ζήτημα της δυνατότητας για ψηλό Ποσοστό του Κέρδους» (Μπροσούρα, «Το τέλος του δρόμου; 2009»)

Αυτό αναδεικνύει ο Μαρξιστικός νόμος στον οποίο αναφερθήκαμε ήδη. Το Ποσοστό του Κέρδους έχει τη τάση να πέφτει. Αυτός ο νόμος **«είναι με κάθε έννοια ο πιο σημαντικός νόμος της πολιτικής οικονομίας, ο πιο ουσιώδης για κατανόηση των πιο δύσκολων σχέσεων... (Μαρξ).**

Από που πηγάζει αυτός ο νόμος; «Με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, περισσότερες μηχανές και γενικά τεχνολογικά μέσα εισάγονται στην διαδικασία παραγωγής και λιγότερη εργασία

χρειάζεται... «Ο καπιταλιστής πρέπει να επενδύσει περισσότερο σε αυτή την τεχνολογία και λιγότερο στο ανθρώπινο δυναμικό, την εργασία, κάνοντας έτσι μικρότερο το ποσό της απλήρωτης εργασίας που μπορεί να αποσπάσει από τους εργάτες, σε αναλογία με τη συνολική του επένδυση...

«Φυσικά, υπάρχουν πολλοί άλλοι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν αυτή την τάση προς την αντίθετη πορεία, προς διατήρηση ή αύξηση του Ποσοστού του Κέρδους, όπως αναφέρει και ο Μαρξ:.. «Μπορούν όμως να την επηρεάσουν για κάποιο χρονικό διάστημα, σε μια επιχείρηση, σε ένα τομέα της οικονομίας, σε ένα έθνος, αλλά δεν μπορούν να επηρεάσουν την παγκόσμια τάση της πτώσης του Ποσοστού του Κέρδους όσο αυξάνεται η καπιταλιστική παραγωγή και συσσώρευση...

«Η παγκόσμια αστική τάξη πίστεψε πως μπορούσε να αντιστρέψει αυτή την πορεία μέσα από τη συρρίκνωση των μισθών ή την επέκταση των ωρών εργασίας ή και με τα δυο μαζί... Αυτό προσπάθησε να κάμει κατά τη νεοφιλελεύθερη περίοδο με την παγκόσμια επίθεση του κεφαλαίου ενάντια στις κατακτήσεις της εργατικής τάξης που ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και τις αρχές της δεκαετίας του 1980... Όμως, μειώνοντας τους μισθούς των εργατών μειώνεται η δυνατότητά τους να αγοράζουν τα παραγόμενα προϊόντα, καταστρέφεται η αγορά και καταρρέει το ποσοστό του κέρδους...

«Ότι η επέκταση του απλήρωτου μέρους της εργασιμής μέρας δεν είναι συνώνυμη με την κερδοφορία, με τη δημιουργία κερδών, είναι η αλήθεια που η παγκόσμια αστική τάξη ανακάλυψε μετά την επίθεσή της» (Μπροσούρα, «Νεοφιλελευθερισμός μια πρόσκαιρη ανάσα για τον καπιταλισμό» Σωτήρης Βλάχος, 2013).

Έτσι, ειδικά μετά την κρίση στις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας, η χρηματοκοποίηση των οικονομιών, ειδικά των ΗΠΑ, τα χρηματοπιστωτικά παράγωγα, πήραν διαστάσεις πέραν από κάθε φαντασία. Αυτό που ξεκίνησε ως προβληματικός τρόπος ενίσχυσης της ζήτησης που είχε πληγωθεί από το πετσόκομμα των μισθών, κατέληξε σήμερα να είναι ο πιο παρασιτικός δυνατός τρόπος λειτουργίας της παγκόσμιας οικονομίας.

Το απόγειο της παρασιτικότητας και η αποικιοποίηση του μέλλοντος

Μετά την πρώτη μεταπολεμική παράλληλη κρίση του παγκόσμιου συστήματος τη δεκαετία του 1970, οι στρατηγοί του κεφαλαίου στράφηκαν σε επενδύσεις σε χώρες με φτηνά εργατικά χέρια. Η κρίση όμως στις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας του 1977 – 78, αποδόμησε σε μεγάλο βαθμό αυτή τους την πολιτική.

Έτσι η χρηματοκοποίηση πια της παγκόσμιας οικονομίας γινόταν ολοένα και περισσότερο η μόνη διαθέσιμη επιλογή στα χέρια τους. Τα τεράστια αδρανή κεφάλαια που είχαν συσσωρευτεί λόγω της μη ύπαρξης επικερδών επενδύσεων στην πραγματική παραγωγή, διοχετεύονταν ολοένα και περισσότερο προς αυτή την κατεύθυνση.

«Οι επενδύσεις πάνω στην πραγματική παραγωγή κατέληξαν να μην αποτελούν παρά μόνο ένα ελάχιστο ποσοστό των διεθνών συναλλαγών...

«Σύμφωνα με πολλές εκτιμήσεις, οι συναλλαγές που είχαν να κάνουν με τον παγκόσμιο τζόγο, αντιπροσώπευαν με το τέλος της χιλιετηρίδας περισσότερο από το 95% της αξίας των διεθνών συναλλαγών» («Νεοφιλελευθερισμός, μια πρόσκαιρη ανάσα για τον καπιταλισμό»).

Ο διεθνής τραπεζικός δανεισμός, που αφορούσε ολοένα και λιγότερο τις πραγματικές επενδύσεις, **«επεκτάθηκε από 265 δις δολάρια το 1971 στα 4.2 τρις δολάρια το 1994».** (John Eatwell and Lurence Taylor, *“Global finance at risk”,* πρώτη έκδοση 2002).

Το 2022, ο διεθνής τραπεζικός δανεισμός (Banks' cross-border claims) αυξήθηκε από τον προηγούμενο χρόνο **«κατά \$1.1 τρις, ανεβάζοντας το ρυθμό ανάπτυξης σε 10% από έτος σε έτος. Τα παράγωγα οδήγησαν αυτή την αύξηση.** (BIS, *International Banking Statistics, 30 January 2023*)

Στα πόσες δεκάδες τρις δολάρια στεκόταν ο διεθνής τραπεζικός δανεισμός, στον οποίο οδήγησαν τα χρηματοπιστωτικά παράγωγα, στο τέλος του 2022;

Το χρηματιστικό κεφάλαιο απέκτησε ένα χωρίς προηγούμενο παγκόσμιο χαρακτήρα. *«Μπορούσε να μπει παντού αλλά επίσης και να φύγει από παντού – εκβιάζοντας και εξουσιάζοντας κοινωνίες, κυβερνήσεις, όλο τον Κόσμο... Με το πάτημα ενός πλήκτρου στα κεντρικά γραφεία οποιασδήποτε πολυεθνικής, δισεκατομμύρια δολάρια μετακινούνταν από ένα λογαριασμό σε μια χώρα και εμφανίζονταν σε άλλο λογαριασμό σε μια άλλη χώρα...*

«Έτσι, δημιουργούσαν χάος στην χώρα που εγκατέλειπαν, κατέστρεφαν εθνικά νομίσματα και δημιουργούσαν ανεργία από την μια στιγμή στην άλλη... Αυτό έκαναν σε μια σειρά από χώρες, αυτό έκαναν στην Τουρκία το 2001 όταν το τοπικό νόμισμα έχασε το ένα τρίτο της αξίας του μέσα σε μια εβδομάδα». Αυτό έκαναν στις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας το 1997 – 98.

«Παρά όμως τα καταστροφικά αποτελέσματα που είχε η λειτουργία του χρηματιστικού κεφαλαίου στις ξεχωριστές χώρες και στα επίπεδα ζωής της εργατικής τους τάξης, η λειτουργία του στο σύνολο ήταν ευεργετική για τον παγκόσμιο καπιταλισμό παρέχοντάς του παράταση ζωής», όπως αναδείξαμε πιο πριν και θα αναδείξουμε στη συνέχεια.

Συμπληρωματικός σε αυτή την πολιτική του διεθνούς κεφαλαίου, ήταν και ο δανεισμός στον οποίο υποχρέωσαν να προσφύγει ο κόσμος της εργασίας για να καλύψει τα χαμένα του εισοδήματα.

«Αναπλήρωναν τα χαμένα εισοδήματα νοικοκυριών και κρατών μέσα από δανεισμό, μεταθέτοντας στις μελλοντικές γενιές την ευθύνη της αποπληρωμής της σημερινής κατανάλωσης...

«Αποικιοποιώντας το μέλλον» (colonizing the future). (Δανείζομαι τον όρο «colonizing the future» - αποικιοποιώντας το μέλλον ή «αποικίζοντας το μέλλον» - από τον ακαδημαϊκό Φώτη Λυσάνδρου).

«Αυτό είναι το βαθύτερο νόημα του χρέους χωρίς προηγούμενο που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της νεοφιλελεύθερης περιόδου. (Νεοφιλελευθερισμός, μια πρόσκαιρη ανάσα για τον καπιταλισμό)

Το Institute of International Finance μας ενημέρωνε στις 22 Φεβρουαρίου του 2023 ότι το παγκόσμιο χρέος βρισκόταν ελάχιστα κάτω από τα 300 τρις δολάρια. Τέσσερις δηλαδή φορές το παγκόσμιο ΑΕΠ, μεγαλύτερη αναλογία χρέους /ΑΕΠ από ότι της Ελλάδας που θεώρησαν ότι βρίσκεται στα όρια της χρεοκοπίας.

«Η μειωμένη αγοραστική δύναμη – που ήταν το αποτέλεσμα των κλεμμένων εισοδημάτων και των κουρεμένων μισθών – αποκαταστάθηκε μέσα από το δανεισμό... Όλα έδειχναν πως δεν υπάρχει πιο τέλει οικονομικό σύστημα από τον καπιταλισμό -για τους καπιταλιστές

βέβαια. Πραγματικά πίστεψαν ότι ένα νέο 1929 ήταν αδύνατο να υπάρξει, παρόλες τις περιοδικές κρίσεις. Οι άλυτες αντιφάσεις για τις οποίες ο Μαρξ μίλησε δεν ήταν και τόσο άλυτες.

ΠΩΣ ΟΙ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΔΙΕΣΩΖΑΝ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στις ΗΠΑ, θα αναφέρουν οι *John Eatwell and Lurence Taylor*, στο βιβλίο τους *«Global Finance at Risk» 2000*. *«Ο τομέας FIRE (όπως ονομάστηκαν από τα αρχικά τους, Finance, Insurance, Real Estate, - Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί, Ασφαλιστικές και Εταιρείες Ακινήτων)...*

«Συνεισφέρει τώρα περισσότερο στο αμερικανικό ΑΕΠ από ότι η βιομηχανία, και οι συναλλαγματικές λειτουργίες του είναι ουσιώδες κομμάτι του τομέα και συνεπώς του ΑΕΠ».

Πιο είναι το μυστικό εδώ και τι εννοείται με τον όρο συναλλαγματικές λειτουργίες (Foreign Exchange Operations) των τομέων της οικονομίας που ονομάζουν FIRE;

«Το χρηματοπιστωτικό σύστημα των ΗΠΑ εξέδιδε χρηματιστικά εργαλεία, τίτλους, όπως τα MBS (Mortgage Backed Securities). Για τη διακίνηση αυτών των τίτλων, «συνέβαλε αποφασιστικά και η ανάπτυξη τιτλοποιημένων χρηματοπιστωτικών αγορών (αγορές που πωλούνταν και αγοράζονταν τα πιο πάνω εργαλεία) και η διεθνοποίηση του αμερικανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος («From Global Finance to the Nationalization of the Banks, Eight Theses on the Economic Crisis», Prof Leo Panitch and Prof Sam Gindin, 25 Φεβρουαρίου 2009)

Στις ΗΠΑ, με το ξεκίνημα της νέας χιλιετίας, ξεκίνησε η έκδοση τίτλων που αντί τις αξίες επιχειρήσεων αντιπροσώπευαν τις αξίες σπιτιών που σταδιακά αντιπροσώπευαν ολοένα και λιγότερο πραγματικές αξίες.

Πουλώντας αυτούς τους τίτλους σε όλο τον κόσμο (κάτι που μετά το 2000 είχε γίνει πολύ σημαντικό στοιχείο στη λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας) το αμερικανικό τραπεζικό σύστημα μπορούσε να μαζεύει χρήμα, για να δραστηριοποιεί την οικοδομική βιομηχανία αλλά και ολόκληρη την οικονομία της χώρας.

Όσο πιο φουσκωμένες ήταν οι αξίες σπιτιών και τίτλων, τόσο πιο πολύ χρήμα, τόσο πιο πολύ στηριζόταν η αμερικανική οικονομία, τόσο πιο μεγάλες οι αγορές κινέζικων και άλλων προϊόντων. *«Δισεκατομμύρια και τρισεκατομμύρια δολάρια, τα οποία οι εταιρείες ακινήτων και άλλες εταιρείες χρησιμοποιούσαν ως εισόδημα και εκατομμύρια Αμερικανών εργαζομένων ως μισθούς που ζόδευαν και για κατανάλωση εισαγόμενων προϊόντων από την Κίνα...*

Αυτά που εισπράτταν «οι Κινέζοι τα χρησιμοποιούσαν ξανά για να αγοράσουν τα αμερικανικά ομόλογα και τίτλους σπιτιών, δίνοντας στους Αμερικανούς χρήμα για να αγοράσουν τα σπίτια τους, ενισχύοντας έτσι την οικονομία που μπορούσε ξανά να αγοράσει τα κινέζικα προϊόντα» (Νεοφιλελευθερισμός, μια πρόσκαιρη ανάσα για τον καπιταλισμό).

Το όλο σύστημα ήταν *«ένα σύστημα πάρα πολύ ασταθές για να επιβιώσει στο διηνεκές, αλλά και ένα σύστημα που συνέβαλε στη διατήρηση για δεκαετίες μιας παγκόσμιας ηρεμίας (ασταθούς, είναι η αλήθεια)...*

«Η οποία βασιζόταν στη συνεχή εθελοντική ροή κεφαλαίων που μπορεί να ερμηνεύσει κανείς ως 'δώρα υποτέλειας' (αντί για φόρους) από την παγκόσμια περιφέρεια προς την αμερικανική μητρόπολη...

«Τα οποία 'δώρα' η μητρόπολη, με τη σειρά της, τα χρησιμοποιούσε (καταναλώνοντάς τα) για να κρατά την περιφέρεια ακμαία. (Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος, Γιάννης Βαρουφάκης, πρώτη αγγλική έκδοση το 2011. Αυτή είναι η ελληνική έκδοση του 2012)

«Ο Λάρρυ ΜακΝτόναλντς, ένας από τους Αντιπροέδρους της Lehman Brothers – του χρηματοπιστωτικού γίγαντα που κατάρρευσε το 2008, γονατίζοντας το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα – χαρακτήρισε την οικιστική βιομηχανία των ΗΠΑ σαν τις νέες μηχανές ATM του αμερικάνικου πληθυσμού.

Στο βιβλίο του, *«Colossal Failure of Common Sense»* (πρώτη έκδοση το 2009), αναφέρει με απόγνωση: **«Χρήμα που δεν ήταν χρήμα, τιμές σπιτιών που δεν ήταν πραγματικές τιμές, υποθήκες που δεν βασίζονταν σε οποιοδήποτε ορισμό της πραγματικότητας».**

Ο Λάρρυ ΜακΝτόναλντς και πάλι, θα πει για την Lehman Brothers, ότι, από την αρχή της δεκαετίας του 2000 συνέχιζαν τον δανεισμό, εφευρίσκοντας συνεχώς νέου είδους τίτλους, που τους επέτρεπαν να μαζεύουν, **«Τεράστια ποσά, δισεκατομμύρια δολάρια. Πάντα ονομάζοντας τα νέα τους παιγνίδια εγγυημένα. Παιγνίδια που ήταν ωρολογιακές βόμβες παρά τα κομψά ονόματα τους, όπως ‘Εγγυημένες Υποχρεώσεις Χρέους’ (Collateralized Debt Obligations), ή ‘Εγγυημένες Υποχρεώσεις Δανείου’ (Collateralized Loan Obligations) (Λάρρυ ΜακΝτόναλντς, Colossal Failure of Common Sense).**

Τον καθορισμό της αξίας όλων αυτών των τίτλων, ο Γιάνης Βαρουφάκης θα τον χαρακτηρίσει ως: **«Η απάτη: πώς μπορούσε να ξέρει ένας επενδυτής τι αξία είχαν αυτά τα χαρτιά. Οπότε βασίζονταν στις επίσημες αξιολογήσεις των γνωστών και μη εξαιρετέων οίκων (Moody’s, Standard & Poor’s, Fitch), που με το αζημίωτο βαθμολογούσαν αυτά τα χαρτιά με άριστα (πιο συγκεκριμένα με AAA) (Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος).**

Έτσι λειτουργούσε ένα ολόκληρο σύστημα. Ένα σύστημα που στηριζόταν στην απάτη που ποιος όμως μπορούσε να αναδείξει όταν οι «ιεροί» και αδιαμφισβήτητοι Οίκοι έδιναν τη τελική έγκριση;

«Countrywide, New Century και Nova Star (Κτηματομεσιτικές εταιρείες) ... δημιούργησαν περισσότερο από 1 τρις δολάρια οικονομικής δραστηριότητας...

«Τη χρονιά του 2006, ίσως το 50% της ανάπτυξης των ΗΠΑ να ήταν ψεύτικη – CDO, CMBSc, CLO και MBSc (χρηματιστικά εργαλεία όπως τα ‘ομόλογα’ των σπιτιών) (Λάρρυ ΜακΝτόναλντς «Colossal Failure of Common Sense»).

«Οι τράπεζες και παρατράπεζες (π.χ. hedge funds) της υψηλίου δημιούργησαν αμύθητα χάρτινα χρέη (και στοιχήματα πάνω σε αυτά τα χρέη), πεπεισμένες ότι ο πλανήτης μπορούσε να αντέξει παρόλο που ήταν υπερπολλαπλάσια του πραγματικού παγκόσμιου ΑΕΠ» (Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος, Γιάνης Βαρουφάκης, πρώτη αγγλική έκδοση το 2011. Αυτή είναι η ελληνική έκδοση του 2012).

Η ανάγκη του συστήματος να κρατηθεί στη ζωή σε περιόδους που η κανονική του λειτουργία, η παραγωγή προϊόντων, δεν του το επέτρεπε, έδωσε μια ασύλληπτη ώθηση σε αγοραπωλησίες συναλλάγματος – συναλλαγές που δεν συμπεριλάμβαναν εμπόριο.

«Τη χρονιά του 1970 η χρονιαία εκτίμηση των χρηματοπιστωτικών παραγώγων – κύρια αυτών που είχαν να κάνουν με τα επιτόκια και το συνάλλαγμα – ήταν πιθανόν μόνο μερικά εκατομμύρια δολάρια...

«Το ποσό φούσκωσε στα περίπου 100 εκατομμύρια το 1980, στα σχεδόν 100 δις το 1990 και στα σχεδόν 100 τρις το 2000...» (Edward LiPuma and Benjamine Lee, «Financial Derivatives and the Globalization of Risk», πρώτη έκδοση 2004).

Υπάρχουν πολλές ανάλογες εκτιμήσεις που δεν συμφωνούν ακριβώς στα ποσά αλλά αναδεικνύουν το τεράστιο φούσκωμα των χρηματοπιστωτικών παραγώγων από τη δεκαετία του 1970.

«Αυτές οι συναλλαγές ήταν το 1973 της τάξης των 10 με 20 περίπου δις δολαρίων την ημέρα, και η αναλογία τους σε σχέση με το παγκόσμιο εμπόριο ήταν 2 προς 1...

«Το 1995 αυτό το ποσό αυξήθηκε στα 1260 δις δολάρια και η αναλογία του σε σχέση με το παγκόσμιο εμπόριο στα 70 προς 1...

«Φτάνοντας σε αξία το σύνολο των αποθεμάτων σε χρυσό και ξένο συνάλλαγμα όλων των χωρών του κόσμου (John Eatwell and Lurence Taylor, «Global Finance at Risk», πρώτη έκδοση 2000). Μια σημερινή μέτρηση θα κατέληγε σε ένα ασύλληπτο ποσό.

«Η στρατηγική δανεισμού των ΗΠΑ έχει γίνει σημαντικό στοιχείο στη διατήρηση της ζήτησης σε όλο τον κόσμο... «Αν η στρατηγική των ΗΠΑ αναγκαζόταν να αλλάξει, αυτό θα είχε σοβαρές επιπτώσεις για τη μελλοντική σταθερότητα και ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας («Global Finance at Risk»).

Ο **John Eatwell** ήταν πρόεδρος του Queens' College του Πανεπιστημίου του Καίμπριτζ και ο **Lurence Taylor** καθηγητής του New School University της Νέας Υόρκης. Ξεκάθαρα αντιλαμβάνονταν ότι ο παρασιτικός τρόπος λειτουργίας της παγκόσμιας οικονομίας έπαιζε το ρόλο διασώστη του συστήματος.

Ο έλεγχος της παγκόσμιας κίνησης κεφαλαίων ήταν **«Συγκεντρωμένος στα χέρια των δέκα μεγαλύτερων ευρωπαϊκών οργανισμών» (Edward Lipuma and Benjamine Lee, «Financial Derivatives and the Globalization of Risk», πρώτη έκδοση 2004)**

Η παροχή χρήματος ξέφυγε από τον έλεγχο των κυβερνήσεων και πέρασε κάτω από τον έλεγχο των χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Οργανισμών που **«δεν αναγνωρίζουν εθνικά σύνορα, δεν υπακούουν σε κανένα κανονισμό, δεν αποδέχονται κανένα νόμο εκτός από το νόμο της δύναμης του χρήματος και επιφέρουν βαριές τιμωρίες πάνω σε αυτούς που παραβιάζουν τους νόμους της αγοράς.» (Gregory Milman, «Around the world on a trillion dollars a day», έκδοση του 1995).**

«Στην πραγματικότητα όλα αυτά τα συσχετιζόμενα μέτρα μείωσης του κόστους, φιλελευθεροποίησης και παγκοσμιοποίησης που επιβλήθηκαν με συνεχώς αυξανόμενη ένταση από το ξεκίνημα της δεκαετίας του 1970 από τις αναπτυγμένες καπιταλιστικές οικονομίες, αποτελούν μια λίγο πολύ φρενήρη προσπάθεια να αντιμετωπιστεί το διαβρωτικό και επίμονο πρόβλημα της μειωμένης κερδοφορίας...

«Όμως παραμένει το επιτακτικό γεγονός ότι αυτά τα μέτρα όχι μόνο δεν έχουν αποκαταστήσει τον οικονομικό δυναμισμό, αλλά αποτύχαν και να αποτρέψουν τη χειροτέρευση της επίδοσης των ανεπτυγμένων καπιταλιστικών οικονομιών καθώς ο χρόνος περνούσε.

«Σαν αποτέλεσμα, ακόμα και το 2000, η μακρά καθοδική πορεία απείχε πολύ από του να είχε ξεπεραστεί. (Ρόμπερτ Μπρένερ, «The Economics of Global Turbulence»)

«Η αλήθεια φυσικά είναι ότι υπάρχουν πολλές μετρήσεις της κερδοφορίας για τα χρόνια μετά τη δεκαετία του 1970 που παρουσιάζουν διαφορετικά αποτελέσματα...

«Κάποιες παρουσιάζουν μερική αποκατάσταση της κερδοφορίας, κάποιες ολική με τις δεκαετίες του 1990 και 2000...

«Καμιά από αυτές τις μετρήσεις όμως δεν λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι η νεοφιλελεύθερη περίοδος με όλες τις φουσκωμένες αξίες, την απίστευτη ποσότητα χρήματος και χρηματιστικών εργαλείων να κυκλοφορούν στην οικονομία, είχε αφαιρέσει σχεδόν κάθε νόημα από όλους τους οικονομικούς δείκτες...

«Πώς μπορεί να υπάρξει οποιαδήποτε βάση για σύγκριση της κερδοφορίας της τάξης του 5%, ως πούμε, μιας εθνικής οικονομίας χωρίς δανεισμό, με το 5% μιας εθνικής οικονομίας με δημόσιο και ιδιωτικό χρέος ίσο ή πολλαπλάσιο του ΑΕΠ της εθνικής οικονομίας;...

«Πώς μπορεί ένας δείκτης του 4% ανεργίας να είναι ένδειξη της ικανότητας αυτής της οικονομίας να προσφέρει θέσεις εργασίας στους πολίτες της;...

«Πώς μπορεί να είναι αληθινός, αν αυτή η οικονομία είναι καταχρεωμένη; («Νεοφιλελευθερισμός, μια πρόσκαιρη ανάσα για τον καπιταλισμό»)

Το επιτόκιο δανεισμού μιας επιχείρησης αφαιρείται από το ποσοστό της κερδοφορίας. Το επιτόκιο δανεισμού που πληρώνουν οι άνθρωποι αλλά και τα κράτη, που ενισχύει τη κατανάλωση και επιφέρει κερδοφορία στις επιχειρήσεις, δεν αφαιρείται από το ποσοστό κερδοφορίας των επιχειρήσεων.

Τα αμύθητα χάρτινα χρέη, όπως αναφέρει ο Βαρουφάκης πιο πάνω, που οι τράπεζες και παρατράπεζες (π.χ. hedge funds) της υψηλίου δημιουργησαν (και στοιχήματα πάνω σε αυτά τα χρέη), τι πραγματικό δείκτη οικονομικής δραστηριότητας άφησαν προς μέτρηση;

«Η κατάρρευση της κερδοφορίας στις ΗΠΑ το 2008 κατά 50% περίπου σε σχέση με την αντίστοιχη του 2006, που ακολούθησε το σκάσιμο της φούσκας στην αγορά ακινήτων, θέτει ένα καίριο ερώτημα: «Πόσο πραγματικός ήταν ο δείκτης κερδοφορίας του 2006; («Νεοφιλελευθερισμός, μια πρόσκαιρη ανάσα για τον καπιταλισμό»)

Ο Mick Brooks, μαρξιστής οικονομολόγος /αναλυτής, επιβεβαιώνει την πιο πάνω εκτίμηση: **«Το κέρδος πριν την φορολογία στις ΗΠΑ έφτασε στην κορυφή του το 3ο τρίμηνο του 2006 στα 1865 δις... και κύπησε πάτο το 4ο τρίμηνο του 2008 στα 861 δις» (Mick Brooks, Capitalist Crisis, πρώτη αγγλική έκδοση 2012), καταγράφοντας τη τρομακτική πτώση του 55% σχεδόν μέσα σε δυο χρόνια.**

Ο Γιάννης Βαρουφάκης αναφέρει ότι το 2008, **«Εξαφανίστηκαν 40 τρισεκατομμύρια δολάρια αξίας στα χρηματιστήρια της Γης. (Παγκόσμιος Μινώταυρος).**

Πώς η ύπαρξη αυτού του απίστευτου ποσού, αυτού του πλασματικού ποσού, επηρέαζε, ή καλύτερα παραμόρφωνε, τους οικονομικούς δείκτες πριν από το 2008;

Πόσο πραγματικοί ήταν οι δείκτες κερδοφορίας;

Ο Μαρξ θεμελίωσε τον νόμο του για την πτωτική τάση των ποσοστών του κέρδους παίρνοντας ως δεδομένο ότι όλα τα παραγόμενα προϊόντα πωλούνται. Και παρά το ότι όλα πωλούνται, το ποσοστό κέρδους μειώνεται.

Τι γίνεται όταν μαζική ανεργία, μειωμένα μεροκάματα, πόλεμοι αφήνουν μέρος της παραγωγής απούλητο και μηχανές παραγωγής σε υπολειτουργία; Τι γίνεται όταν υπερχρεωμένες χώρες κηρύσσουν πτώχευση, κάνουν στάση πληρωμών, κάτι που όπως θα δούμε στη συνέχεια είναι η πιο σίγουρη προοπτική στο άμεσο μέλλον; Σε αυτές τις περιπτώσεις το ποσοστό κέρδους όχι απλά μειώνεται αλλά καταρρέει.

Ο αμύθητος «πλούτος», τα βουνά από τίτλους της πιο αμφίβολης αξίας, επέτρεπαν στα σίγουρα στους κατόχους τους να έχουν ότι ονειρευτούν. Αλλά μπορούσαν και μπορούν να

εξαφανιστούν από την μια στιγμή στην άλλη. Σαράντα τρις δολάρια αξίας εξαφανίστηκαν στα χρηματιστήρια της γης το 2008 μας ενημέρωσε ο Βαρουφάκης πιο πάνω.

Ο ύστερος καπιταλισμός ζει μέσα σε συνθήκες απίστευτα πλασματικών αξιών δίπλα από απέραντη φτώχεια που συνεχώς διευρύνεται. Πολλοί αναλυτές εκφράσαν, για ακόμα μια φορά, μετά το 2008, τις πιο απαισιόδοξες εκτιμήσεις για τις προοπτικές του παγκόσμιου συστήματος, ανάλογες με αυτές που εκφράστηκαν και πιο πριν, ειδικά μετά την κρίση στις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας το 1997-98.

Πιο χαρακτηριστική ίσως είναι αυτή που ο Γιάνης Βαρουφάκης περιέχει τον επίλογο του βιβλίου του: **«Το 2008, για να το πω απλά, αποδείχτηκε το 1929 της γενιάς μας... Και προβλέπει «Μια οικονομική κατάληξη που παρόμοια της ίσως να μην είχε υπάρξει ούτε καν το 1929».**

Μετά το 2008 δεν υπήρχε τίποτε που να κρατεί την αριστερά και τα μαζικά κόμματα της εργατικής τάξης μακριά από την πιο άμεση και επιτακτική αμφισβήτηση του καπιταλισμού. Και όμως ο καπιταλισμός υπάρχει δεκαπέντε χρόνια μετά και απειλεί κοινωνίες και ανθρώπους. Και αντί η αριστερά να κερδίζει, σχεδόν παντού η ακροδεξιά και ο φασισμός μαζικοποιούνται απειλώντας τις κοινωνίες.

ΤΟ ΞΕΣΠΑΣΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ 2008

Στις 14 Σεπτεμβρίου του 2008, ο χρηματοπιστωτικός κολοσσός, Lehman Brothers, κήρυξε πτώχευση. Ήταν Κυριακή και η πτώχευση γνωστοποιείται την επόμενη μέρα, Δευτέρα. Δύο εικοσιτετράωρα μετά, ο τότε Υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ, Hank Paulson, παρουσιάστηκε σε έκτακτη συνεδρία υψηλόβαθμων γερουσιαστών του Αμερικάνικου Κογκρέσου, κάνοντας μια δήλωση που θα μπορούσε άνετα να θεωρηθεί μια από τις πιο δραματικές στην ιστορία:

«Εκτός και αν δράσετε άμεσα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα αυτής της χώρας, και του κόσμου, θα διαλυθούν (melt down) μέσα σε λίγες μέρες.» («A Colossal failure of Common Sense», Larry Macdonald, από τους αντιπρόεδρους της Lehman Brothers, Ιούλιος 2009)

Οι δηλώσεις αυτές όμως ανάτρεπαν όλη τη νεοφιλελεύθερη θεωρία του λιγότερου κράτους. Μετά από τρεις δεκαετίες διασυρμού του, το κράτος καλείτο να σώσει την οικονομία. «Τις τελευταίες μέρες του Σεπτεμβρίου του 2008 η Αμερικάνικη κυβέρνηση επέμβηκε στην οικονομία με τρόπο που οι σταυροφόροι του οικονομικού εκσυγχρονισμού είχαν ξεγράψει σαν ιστορικά απηρχαιωμένο...

«Εκείνες τις μέρες παρακολουθήσαμε στην πράξη την αποψίλωση όλου του θεωρητικού οικοδομήματος του λιγότερου κράτους, της ικανότητας της αγοράς για αυτορρύθμιση μέσα από τους μηχανισμούς της, πάνω στο οποίο στήθηκε η μεγαλύτερη επίθεση ενάντια σε κάθε έννοια προστασίας των μισθών και του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων...

«Αυτή η δραματική αλλαγή στην οικονομική προσέγγιση των σταυροφόρων αντανάκλα τα ανάλογα δραματικά γεγονότα που εξελίσσονται στην αμερικάνικη οικονομία, και που παίρνουν πίσω το ρολόι της ιστορίας στην μεγάλη κρίση του 1929 – 33, την μεγαλύτερη στην καπιταλιστική ιστορία. Μια κρίση που σύμφωνα με τη θεωρία του οικονομικού εκσυγχρονισμού δεν μπορούσε να επαναληφθεί. Τα ιδιωτικά κεφάλαια και η ελεύθερη αγορά, μακριά από κρατικές παρεμβάσεις και το βάρος των κοινωνικών παροχών, μπορούσαν απρόσκοπτα να διασφαλίσουν συνεχή ανάπτυξη...

«Όλα διαψεύδονται με τον πιο σαφή και αποφασιστικό τρόπο. Τεράστιοι οργανισμοί που διαχειρίζονταν κεφάλαια πολλές φορές μεγαλύτερα από τα εθνικά εισόδημα της πλειοψηφίας των χωρών του πλανήτη, κατέρρευσαν ή διασώθηκαν από κατάρρευση την τελευταία στιγμή με παρέμβαση και εξαγορά από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα. Η «καταραμένη» κρατική μηχανή κάνει ξανά την εμφάνισή της στη σκηνή για να διασώσει την καπιταλιστική αγορά...

«Τις μέρες πριν την κατάρρευσή της Lehman Brothers, στις 7 Σεπτεμβρίου, διασώθηκαν τη τελευταία στιγμή οι Fannie Mae και Freddie Mac, χρηματοπιστωτικοί γίγαντες, τράπεζες που είχαν αποκλειστική εργασία τα στεγαστικά δάνεια. Με χαρτοφυλάκια τρισεκατομμυρίων δολαρίων, ποσά πολλαπλάσια του ΑΕΠ της συντριπτικής πλειοψηφίας των χωρών του πλανήτη. Ποσά δεκαπλάσια του ΑΕΠ της Ελλάδας, πολλές δεκάδες φορές μεγαλύτερα από το ΑΕΠ της Κύπρου.

Η κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ αναγκάζεται να εγγυηθεί το χρέος της Fannie Mae και της Freddie Mac, ύψους 100 δις δολάρια. Τα ποσά τα οποία τελικά χρειάστηκαν άγγιξαν τα 200 δις.

«Στις 16 Σεπτεμβρίου ο ασφαλιστικός γίγαντας AIG μένει χωρίς ρευστό. Η κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ της χορηγεί 85 δισεκατομμύρια δολάρια. Και σε αυτή την περίπτωση τα τελικά ποσά άγγιξαν σχεδόν τα 200 δις (182 δις).

«Η κυβέρνηση Μπους προχώρησε στην εσπευσμένη κατάθεση νομοσχεδίου που να δίνει τη δυνατότητα παρέμβασης της Ομοσπονδιακής κυβέρνησης με ποσό που να φτάνει μέχρι και τα 700 δις δολάρια για διάσωση ιδιωτικών χρηματιστικών οργανισμών...

«Ταυτόχρονα, ολόκληρο το πολιτικό οικοδόμημα αναγκάστηκε, μπροστά στον σοκαρισμένο Αμερικάνικο λαό, να υποσχεθεί επαναθέσπιση μηχανισμών ελέγχου του χρηματοπιστωτικού συστήματος, που είχαν αποδεδειχθεί ουσιαστικά από κάθε υποχρέωση απέναντι στο κοινωνικό σύνολο». (Μπροσούρα «Η ελεύθερη αγορά σε άτακτη υποχώρηση» Νοέμβριος 2008, Σωτήρης Βλάχος)

Το κράτος που καταριόντουσαν άρχισε να διοχετεύει τεράστια ποσά για διάσωση ιδιωτικών τραπεζών και επιχειρήσεων. Τα 700 δις στα οποία αναφερόμαστε πιο πάνω επιβεβαιώνονται από πολλές πηγές.

«Ο υπουργός οικονομικών Hank Paulson, ιδεολόγος της ελεύθερης αγοράς και πρώην εκτελεστικός Διευθυντής της Goldman Sachs... είχε έτοιμο το πρώτο του σχέδιο μέσα σε μια εβδομάδα από την κατάρρευση της Lehman. Το πρόγραμμα TARP (Troubled Assets Relief Program)... προνοούσε για 700 δις δολάρια» (Mick Brooks, Capitalist Crisis, πρώτη αγγλική έκδοση 2012).

700 δις από τα λεφτά των φορολογουμένων για να αγοραστούν, ακούστε, τι; Οι τίτλοι που κανένας πια δεν αγόραζε, αφού με την κρίση μετατράπηκαν σε σκουπίδια (toxic assets), σε πολύ ψηλότερες τιμές από ότι η 'ελεύθερη αγορά' καθόριζε. Και τα 700 δις ήταν μόνο η αρχή.

«Αργότερα, στο τέλος του 2010, ανακαλύψαμε πως η Ομοσπονδιακή Τράπεζα της Αμερικής πρόσθεσε (doled) τουλάχιστον 3.3 δις επιπλέον στο TARP... σε εκατομμυριούχους και δισεκατομμυριούχους κρυφά από τον κόσμο.» (Capitalist Crisis)

Σύμφωνα με το μέλος του Κογκρέσου, Bernie Sanders, ***«Η Goldman Sachs επιδοτήθηκε με 600 δις (ποσό περίπου διπλάσιο από το εθνικό εισόδημα της Ελλάδας), σχεδόν 2 τρις(!!!) πήγαν στην Morgan Stanley, 1.8 τρις στην Citigroup...» (Το ίδιο).***

Με αυτά τα ποσά επιδοτήθηκαν, με αυτά τα ποσά διασώθηκαν οι ιδιωτικές τράπεζες που έπαιξαν το μέλλον του πλανήτη στα ζάρια. Την ίδια ώρα που ***«... οι ουρές των συσσιτίων επιμηκύνονταν παντού στις ΗΠΑ και οικογένειες των οποίων τα σπίτια είχαν κατασχεθεί κοιμούνταν στα αυτοκίνητά τους ή σε ξενώνες για αστέγους» (Το ίδιο).***

Και το σκάνδαλο των σκανδάλων δεν τελειώνει εδώ. Το κράτος δάνεισε στις τράπεζες με σχεδόν μηδενικό επιτόκιο για τη διάσωσή τους, αλλά οι τραπεζίτες με τη σειρά τους προτίμησαν, μέσα στα πλαίσια του δημοκρατικού δικαιώματος που τους παρέχει η ελεύθερη αγορά, αντί να σώσουν την οικονομία δανειζοντας την, να δανείσουν πίσω το κράτος, ***«... με πιο ψηλό επιτόκιο, αγοράζοντας κυβερνητικά χρεόγραφα (treasury securities).» (Το ίδιο)***

«Εκτός και αν δράσετε άμεσα...» είχε προειδοποιήσει ο τότε Υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ, Hank Paulson, όπως αναφέραμε πιο πάνω. Έδρασαν και συνεχίζουν να δρουν ακατάπαυστα από το 2008 με ακριβώς αντίθετες πολιτικές σε ΗΠΑ από αυτές που ακολούθησαν στην Ευρώπη. Χωρίς ιστορικό προηγούμενο η χρηματοδότηση στις ΗΠΑ και δημοσιονομική «πειθαρχία» και σκληρά μέτρα λιτότητας στην Ευρώπη. Χωρίς προηγούμενο η στήριξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος και στις δυο ηπείρους.

Παρόλα αυτά, το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα βρίσκεται σήμερα ξανά κοντά στο σημείο melt down, αυτό που για δεκαπέντε χρόνια οι προγραμματιστές του κεφαλαίου προσπαθούν να αποτρέψουν, και η παγκόσμια οικονομία σε δεινή θέση.

Οι φτωχοί των ΗΠΑ ανατρέπουν τους παγκόσμιους σχεδιασμούς και γελοιοποιούν το σύστημα

Η στρατηγική των ΗΠΑ, ο νεοφιλελευθερισμός, το τσάκισμα των μεροκάματων, τα χρηματοπιστωτικά παιχνίδια, τα παράγωγα αποδεικνύονται ανεπαρκή. Το 2008 η παγκόσμια οικονομία αναποδογυρίζεται. Αυτό αποφάσισαν... οι φτωχοί κάτοχοι στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ. Για τον πολύ απλό λόγο ότι όταν 'έφτασε' ο τελικός λογαριασμός, δεν μπορούσαν να πληρώσουν.

“...μια τεράστια αναπροσαρμογή (των δανείων) θα γινόταν σύντομα (μέσα στο 2005). Ένα συνολικό ποσό 325 δισεκατομμυρίων δολαρίων θα αναπροσαρμοζόταν σε ψηλότερα επιτόκια στους επόμενους δώδεκα μήνες, και 490 δις στους επόμενους 36 μήνες” (Colossal Failure of Common Sense). Αυτό θα σήμαινε ότι για χιλιάδες ανθρώπους η μηνιαία επιβάρυνση στο εισόδημά τους θα αυξανόταν από ***“...400 δολάρια... δόση χάριτος... σε 2000... ή 2500” (Το ίδιο)***.

Με δόση χάριτος (Teasing period - περίοδος μέχρι και τρία χρόνια κατά την οποία η δόση κάλυπτε τους τόκους στην καλύτερη περίπτωση), ξεπέρασε η αμερικάνικη οικονομία την ύφεση της Άνοιξης του 2000, την τελευταία πριν το κραχ του 2008. Και με δάνεια για αγορά κατοικίας που πιο εύκολα τους δεν είχαν δοθεί ξανά.

Το ξεψείρισμα του κάθε αιτητή δανείου για κατοικία, η λεπτομερειακή εκτίμηση της δυνατότητάς του να ανταποκριθεί στην αποπληρωμή του δανείου - όλα αυτά ανήκαν στο παρελθόν. Τώρα υπήρχε ένας θαυμαστός νέος κόσμος. Με τις κτηματομεσιτικές εταιρείες να διαφημίζουν, ***«Δάνεια χωρίς αποδεικτικά στοιχεία» (No Documents Loans), «Δάνεια Χωρίς Προκαταβολή» (No Down Payment Loans)***. ***“Το 2005, το 43% των ατόμων που αγόραζαν οικία για πρώτη φορά δεν είχαν δώσει τίποτε για προκαταβολή. Αυτός ο αριθμός είχε ανεβεί από το 27% το 2003” (Το ίδιο)***

Και όταν, με την αναπροσαρμογή των δόσεων από 400 δολάρια... δόση χάριτος... σε 2000... ή 2500, οι εισπράκτορες των δόσεων, αντί για τους φτωχούς κατόχους στεγαστικών δανείων στο σπίτι, έβρισκαν τα κλειδιά του σπιτιού στο γραμματοκιβώτιο, τότε αναδεικνυόταν σε όλο του το μεγαλείο το πραγματικό νόημα του φοβερού και τρομερού, κατά τα άλλα, όρου Παγκοσμιοποίηση:

«Παγκοσμιοποίηση ήταν όταν ένας οικονομικά γυμνός κάτοχος στεγαστικού δανείου στο Stockton (ΗΠΑ), πτώχευε ξαφνικά, πετούσε τα κλειδιά του σπιτιού στο γραμματοκιβώτιο και εξαφανιζόταν - και το χρέος του των 300 χιλιάδων δολαρίων εμφανιζόταν σαν μη εξυπηρετούμενο στους ισολογισμούς μιας συνοικιακής τράπεζας στην Σαγκάη, την Σιγκαπούρη, το Τόκιο ή το Λονδίνο» (Colossal Failure of Common Sense).

Αυτός μπορούμε να ισχυριστούμε είναι ένας από τους πιο ακριβείς ορισμούς της παγκοσμιοποίησης που έχουμε συναντήσει.

Η παγκοσμιοποίηση, η νεοφιλελεύθερη περίοδος και η ολοένα πιο καθοριστική λειτουργία των τραπεζών στο παγκόσμιο σύστημα, συνοδεύτηκε με μια χωρίς προηγούμενο εισαγωγή μαθηματικών μοντέλων στην οικονομική θεωρία.

Λαμπρά μυαλά σε «λαμπρούς» Οργανισμούς και Οίκους αξιολόγησης όπως οι Moody's, Standard & Poor's κλπ, πείστηκαν και έπεισαν ότι, χρησιμοποιώντας την επιστήμη, κουμάνταραν τη ζούγκλα της παγκόσμιας αγοράς, διασφάλιζαν το ίδιο το μέλλον.

Οι φτωχοί των ΗΠΑ πετώντας τα κλειδιά του σπιτιού στο γραμματοκιβώτιο, πετούσαν ταυτόχρονα στον κάλαθο των αχρήστων όλη την «επιστήμη» που τα golden boys είχαν δημιουργήσει, κοστίζοντας στις κοινωνίες, μέσα από μισθούς και φιλοδωρήματα, αμύθητα ποσά.

Τεράστια συμφέροντα πίσω από την αστοχία κινήσεων

Στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς όπως η Lehman Brothers, τους Οίκους αξιολόγησης όπως οι Moody's, οι Standard & Poors, εργοδοτούνταν άτομα με ψηλά προσόντα από τα καλύτερα πανεπιστήμια.

«Λαμπρά μυαλά σε λαμπρούς Οργανισμούς και Οίκους», που όμως δεν είδαν αυτό που θα μπορούσε να εντοπίσει ο κάθε άνθρωπος. Ότι δηλαδή, όλες αυτές οι εκατοντάδες χιλιάδες και εκατομμύρια Αμερικανοί, που με δυσκολία μπορούσαν να αντέξουν την δόση των 400 δολαρίων τον μήνα, δεν θα μπορούσαν να ανταποκριθούν όταν αυτή αναπροσαρμοζόταν στα 2000 ή 2500 δολάρια.

Καταθλιπτικά, απλό στοιχείο για να διαφύγει οποιουδήποτε! Είναι ένα πράγμα όμως, οι εξελίξεις στην επιστήμη να χρησιμοποιούνται για λύση προβλημάτων στις ζωές των ανθρώπων και εντελώς διαφορετικό να επιστρατεύεται η «επιστήμη», σε μια εκ των προτέρων καθορισμένη αποστολή κατασκευής θεωρητικών μοντέλων, που να συνάδουν με τεράστια συμφέροντα ομάδων και τάξεων.

Ο Larry Macdonald, εκ των αντιπροέδρων της Lehman Brothers, καταθέτει την δική του μαρτυρία: **«Η Lehman Brothers αγόραζε τις υποθήκες που άξιζαν 300 χιλιάδες δολάρια η κάθε μια σε ποσότητα δέκα χιλιάδων κάθε φορά, τις έδενε σε εγγυημένα ομόλογα (τίτλοι για τους οποίους μιλήσαμε επανειλημμένα)... και τις πουλούσαν στην αγορά... 1% τόκος σε μια δέσμη 3 δις δολαρίων... αυτό σημαίνει 30 εκατομμύρια στο εισόδημα της Lehman..» (Larry Macdonald, «Colossal Failure of Common Sense»).**

Για να γίνει δυνατή η πώληση τέτοιων ποσοτήτων από «εγγυημένα» ομόλογα, έπρεπε η «επιστήμη» να βρίσκεται πίσω από τη δημιουργία τους, αλλά και να εγγυηθεί την κορυφαία ποιότητά τους.

«Οι S&P, Fitch Ratins, και οι Moody's ήταν εκεί δίνοντας βαθμολογίες AAA σαν σοκολάτες, μαζεύοντας τεράστιες χρεώσεις (fees) και βοηθώντας στην οργάνωση για την πώληση των ομολόγων σε όλο τον κόσμο» (Το ίδιο). Ο Οίκος αξιολόγησης Moody's είχε εισοδήματα από τις δραστηριότητές του, στις οποίες πολύ σημαντικό μέρος αποτελούσε η αξιολόγηση τίτλων: **«800.7 εκατομμύρια δολάρια το 2001, το 2005 ανήλθαν στα 1.73 δισεκατομμύρια και το 2006 στα 2.037 δισεκατομμύρια» (Το ίδιο).**

Αμύθητα ποσά, μέρος των οποίων διαμοιραζόταν μεταξύ των στελεχών που «διάχεαν» τα ρίσκα, που «διασφάλιζαν» το μέλλον, που έκλειναν τις συμφωνίες, που πουλούσαν τους τίτλους. Οι πολυτελείς δεξιώσεις, οι πανάκριβες κατοικίες, ο ήχος των γυαλιστερών Porsche, η απίστευτα προνομακική ζωή, ήταν η δική τους πραγματικότητα.

Η άλλη πραγματικότητα των Golden boys, ήταν ότι όλες οι κρίσεις από την δεκαετία του 1970, είχαν αντιμετωπιστεί. Με «κάπως» αμφιλεγόμενες μεθόδους, είναι αλήθεια, αλλά αντιμετωπίστηκαν. Κρίσεις που είχαν γίνει σύμφυτο φαινόμενο της νεοφιλελεύθερης περιόδου. Και στην επόμενη ύφεση κάτι θα βρεθεί για την αντιμετώπισή της. Αμφιλεγόμενο ή όχι μας παίρνει παρακάτω και βλέπουμε. Έτσι, θεωρούσαν ότι μια κρίση που δεν θα μπορούσαν να διαχειριστούν **«δεν θα έρθει επειδή έλεγαν ότι δεν θα έρθει...» (Γιάννης Βαρουφάκης, Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος).**

Ενδιαφέρουσες ομοιότητες του 1929 με το 2008

«Κανένα Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών που συγκλήθηκε ποτέ, επισκοπώντας την κατάσταση στην Ένωση (ΗΠΑ) δεν συνάντησε πιο ευχάριστες προοπτικές από αυτές που παρουσιάζονται στην παρούσα στιγμή» (John Kenneth Galbraith «The Great Crash 1929» έκδοση 1955) θα πει ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Coolidge, σε μήνυμά του που έστειλε σε συνεδρία του Κογκρέσου στις 4 Δεκεμβρίου του 1928, λίγο πριν την μεγαλύτερη οικονομική καταστροφή στην καπιταλιστική ιστορία.

Το Economic Society του Χάρβαρντ, με την αφρόκρεμα των οικονομολόγων, εντόπιζε, το Νοέμβριο του 1929, ένα μήνα μετά το ξεκίνημα της καταστροφής, ότι υπήρχαν όλα τα στοιχεία για να είναι κάποιος αισιόδοξος και ότι, **«...σοβαρής μορφής ύφεση όπως αυτή του 1920 - 21 είναι έξω από κάθε πιθανότητα» (Το ίδιο)**. Οι πολιτικοί εκπρόσωποι του συστήματος σήμερα δεν έχουν καλύτερες επιδώσεις απ' ότι οι τότε εκπρόσωποί του, παρά την εμπειρία του τότε.

Ο Βρετανός υπουργός οικονομικών και μετέπειτα πρωθυπουργός Gordon Brown, δήλωσε το 2006 ότι δεν έμπαινε πια ζήτημα **«... επιστροφής στους κύκλους ανάπτυξη, κρίση...» (Mick Brooks, Capitalist Crisis, Αγγλική έκδοση, 2012)**. Ο Mervyn King, Διοικητής της Τράπεζας της Αγγλίας, δήλωσε το 2008, μήνες μόνο πριν την κατάρρευση ότι, η τελευταία δεκαετία ήταν μια ωραία δεκαετία, **«χωρίς πληθωρισμό και με σταθερή ανάπτυξη» (Το ίδιο)**.

Ο Οίκος Standard & Poor's έδωσε στην Lehman Brothers βαθμολογία AAA, την ανώτατη, ένα μήνα πριν καταρρεύσει. Μέχρι και έξι ημέρες μόνο πριν από την κατάρρευση της Lehman Brothers, που αποτέλεσε τη σπίθα που οδήγησε στη μεγάλη κρίση, αυτός ο οίκος διατήρησε σε αξιολόγησή του τη Lehman Brothers στην επενδυτική βαθμίδα "Α". Η Moody's περίμενε ακόμη περισσότερο, υποβαθμίζοντας τη Lehman (κατά μια μόνο μονάδα παρακαλώ) μία εργάσιμη ημέρα πριν την κατάρρευσή της.

Τόση ήταν η πρόκληση αυτών των εκτιμήσεων για την κοινωνία που το 2009, σε ακρόαση στο Κογκρέσο των ΗΠΑ, ο Ρεπουμπλικάνος Speier, κατηγορούσε αντιπροσώπους των Moody's, ότι, **«Βαθμολογήσατε τις AIG και Lehman Brothers με AAA, ΑΑ λίγα λεπτά πριν καταρρεύσουν.» (Huffington Post: Credit Rating Agency Analysts Covering AIG, Lehman Brothers Never Disciplined, 13.7.2011)**.

Ακόμα και μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, ο πανίσχυρος υπουργός οικονομικών των ΗΠΑ στην τελευταία διακυβέρνηση Bush και πρώην Εκτελεστικός Διευθυντής της Goldman Sachs, Hank Paulson, δήλωνε σε ακρόαση του Κογκρέσου ότι προτιμούσε **«Τους μηχανισμούς της αγοράς» (Bush, Paulson reverse course in bailout plan, MSNBC NEWS, 14.10.2008)**.

Όρες μετά, στον ίδιο χώρο, συνειδητοποιώντας τις διαστάσεις αυτού που συνέβαινε ζήτησε, (αναφορά που ήδη κάναμε), με εξαιρετικά δραματικό τρόπο, την κρατική παρέμβαση: **«Εκτός και αν δράσετε άμεσα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα αυτής της χώρας, και του κόσμου, θα διαλυθούν (melt down) μέσα σε λίγες μέρες» (Colossal failure of Common Sense, Larry Macdonald)**.

Στις 29 Σεπτεμβρίου του 2008, όταν το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα είχε πια γονατίσει, το παλληκάρι της Γαλλίας Νικολά Σαρκοζί, δήλωνε ότι **«Οι Γαλλικές Τράπεζες φαίνονται ικανές να ανταπεξέλθουν της απειλής» (The turmoil that begun on Wall Street now spans the globe, washingtonpost.com, 30.9.2008)**. Την επόμενη, 30 Σεπτεμβρίου του 2008,

συγκάλεσε έκτακτη σύσκεψη ανωτάτων τραπεζικών στελεχών, ανωτάτων συμβούλων του και του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας για να... αντιμετωπίσει την έκτακτη κατάσταση.

Τον Οκτώβριο του 2008, ο Alan Greenspan, πρώην Πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ και κύριος θεωρητικός της νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής, εξομολογήθηκε ότι ανακάλυψε **«ένα σφάλμα στο μοντέλο που προσδιόριζε το πώς λειτουργεί ο κόσμος» (Γιάννης Βαρουφάκης, Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος).**

Για το πιο ακριβώς ήταν το σφάλμα που εννοούσε δεν υπάρχει σημασία να ασχοληθούμε. Δεκαπέντε χρόνια μετά, η αποτυχία τους να αντιμετωπίσουν την παγκόσμια κατάσταση που συνεχώς επιδεινώνεται και το φάσμα νέας παγκόσμιας κατάρρευσης, είναι οι πιο σαφείς ενδείξεις ότι το σφάλμα δεν βρίσκεται στα μοντέλα τους αλλά στο ίδιο το σύστημά τους.

Στο ερώτημα της Βασίλισσας, **«Γιατί δεν το προβλέψατε;»** η Βρετανική Ακαδημία έδωσε απάντηση στις 22 Ιουλίου του 2009, η οποία συνοψίζεται, θα πει ο Γιάννης Βαρουφάκης στο: **«Ουπς! Την πατήσαμε. Παρατηρούσαμε τη δημιουργία μιας τερατώδους φούσκας και νομίζαμε ότι βιώναμε τη γέννηση ενός θαυμαστού νέου κόσμου» (Το ίδιο).**

Μετά από περίπου τρεις δεκαετίες επιβολής των νεοφιλελεύθερων δογμάτων, θεωρητικής στήριξης τους σαν τις αιώνιες οικονομικές αλήθειες, διαπόμπευσης του δημόσιου τομέα και των κρατικών παρεμβάσεων στην οικονομία, **«άρχισαν να διοχετεύουν τρισεκατομμύρια δολάρια, ευρώ, γεν κλπ στο χρηματοπιστωτικό σύστημα... που μέχρι πριν από λίγους μήνες βρισκόταν στον κολοφώνα της δόξας του, συσσωρεύοντας αμύθητα κέρδη και διατρανώνοντας προκλητικά ότι είχε ανακαλύψει την αστέρευτη φλέβα χρυσού.»**

«Και όταν αποδείχτηκε ότι όλο αυτό το δημόσιο χρήμα δεν έφτανε για να συγκρατήσει την κατάρρευση, οι πρόεδροι και πρωθυπουργοί μας, άντρες και γυναίκες με νεοφιλελεύθερα διαπιστευτήρια υπεράνω υποψίας, άρχισαν να εθνικοποιούν τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες, ακόμα και αυτοκινητοβιομηχανίες με μια 'σοσιαλμανία' που ούτε ο Λένιν δεν είχε επιδείξει το 1917» (Το ίδιο).

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Όταν έχουν χάσει τον μπούσουλα

«Η γερμανική οικονομία θα συρρικνωθεί τον χρόνο που μας έρχεται», είχε αναφέρει το Ινστιτούτο Οικονομικών Ερευνών Ifo του Μονάχου τον Σεπτέμβριο του 2022. Αυτή η πρόβλεψη αποτέλεσε στροφή 180 μοιρών από την πρόβλεψη που είχε κάνει τρεις μήνες πριν. Στο 3.7% είχε τότε (Ιούνιος) προβλέψει την ανάπτυξη, στο -0.3% (συρρίκνωση) τον Σεπτέμβριο. Από το +3.7% όμως μέχρι το -0.3 είναι μίλια ολόκληρα διαφορά.

Όσο τα πράγματα είναι σταθερά, ινστιτούτα και αναλυτές έχουν εύκολη δουλειά. Οι δυσκολίες ξεκινούν όταν δοκιμάζουν να προβλέψουν σε περιόδους αστάθειας και κρίσης όπως οι σημερινές. Από το καλοκαίρι του 2022 αναθεωρούν.

«Η παγκόσμια οικονομία οδεύει προς ύφεση» είχε αναφέρει στο τέλος Ιουνίου του 2022, ο Pierre - Olivier Gourinchas, οικονομικός σύμβουλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου - αλλάζοντας μοτίβο από προηγούμενες αισιόδοξες προβλέψεις.

«Οι προοπτικές έχουν σκοτεινιάσει σημαντικά από τον Απρίλιο...»

«Ο κόσμος μπορεί σύντομα να βρίσκεται στο χείλος μιας παγκόσμιας ύφεσης...»

«Ο πληθωρισμός είναι υψηλότερος από ό,τι προβλεπόταν προηγουμένως» (Pierre-Olivier Gourinchas).

«Η απώλεια αγοραστικής δύναμης, όπως μετριέται από τη μείωση στο πραγματικό κατά κεφαλήν μισθό φέτος και το επόμενο έτος κατά περίπου 3% κάθε χρονιά, είναι υψηλότερη από οποιαδήποτε άλλη χρονική περίοδο αφότου εισήχθη το τρέχον σύστημα εθνικών λογαριασμών το 1970» δήλωσε ο Βολμερσχίζερ, διευθυντής οικονομικών προβλέψεων του Ifo.

Από το 1970 όμως μέχρι σήμερα μιλούμε για περισσότερο από μισό αιώνα. Ένα διάστημα στο οποίο μεσολάβησε και η παγκόσμια κρίση του 1973 - 74, που δεν οδήγησε όμως σε τόσο μεγάλη μείωση από τον ένα χρόνο στον άλλο.

«Η παγκόσμια οικονομία... αντιμετωπίζει μια ολόένα πιο ζοφερή και αβέβαιη προοπτική», κατέληξε ο σύμβουλος.

«Έπειτα από ένα ισχυρό πρώτο εξάμηνο του έτους, η οικονομία της ΕΕ έχει πλέον εισέλθει σε μια πολύ πιο δύσκολη φάση», ανέφερε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις φθινοπωρινές (2022) οικονομικές της προβλέψεις για το 2022 - 2024.

Όπως και το Ifo, απόδωσαν την επιδείνωση της παγκόσμιας οικονομικής κατάστασης αποκλειστικά στους κραδασμούς του πολέμου στην Ουκρανία. Όπως και με την πανδημία, έτσι και στην περίπτωση του πολέμου, αναδεικνύουν ένα αποδιοπομπαίο τράγο, διαγράφοντας έντεχνα το γεγονός ότι από το 2008 με το παγκόσμιο κραχ ουδέποτε κατάφεραν να οδηγήσουν την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα και μεγέθη στην πριν το 2008 κατάσταση.

Ο πόλεμος, όπως και η πανδημία, έχει συμβάλει στην οικονομική επιδείνωση. Δεν μετέτρεψε όμως μια κατάσταση ανάπτυξης και ευημερίας σε κρίση και αστάθεια. Μετέτρεψε μια δύσκολα ελεγχόμενη κρίση σε γόνιμο έδαφος για άφιξη βαθιάς καθίζησης. Μέσα σε αυτή τη διαδοχή αναθεωρημένων προβλέψεων, που αναδεικνύει ότι τα ηνία της παγκόσμιας οικονομίας έχουν φύγει από τα χέρια τους, πρόβλεπαν ότι μέχρι το 2024, **«η οικονομική**

ανάπτυξη θα αποκατασταθεί και θα φτάσει κατά μέσο όρο 1,6% στην ΕΕ και 1,5% στη ζώνη του ευρώ» - τόσο μεγάλη ανάπτυξη!

Η εκτίμηση φυσικά για επαναφορά σε ανάπτυξη βασιζόταν σε τόσο στέρεες παραμέτρους, όσο βασιζόταν και οι προβλέψεις του τελευταίου καιρού που αναθεωρούνται δυο τρεις μήνες αργότερα. Βασιζόταν στο ότι τα μέτρα που εισήγαγαν οι κυβερνήσεις **«για να μετριάσουν τον αντίκτυπο των υψηλών τιμών της ενέργειας»** θα αποσυρθούν **«κατά τη διάρκεια του 2023 και η επανέναρξη της ανάπτυξης αναμένεται να...»** τα κάνει όλα καλύτερα. Αν όχι βλέπουμε...

Η ανάπτυξη στην Ελλάδα το 2022, 2023 και 2024, σύμφωνα με τις φθινοπωρινές οικονομικές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2022, προβλεπόταν να παραμείνει πάνω από τον μέσο όρο της ευρωζώνης και της ΕΕ. Συγκεκριμένα, για την Ελλάδα η Επιτροπή μιλούσε για ανάπτυξη 6% το 2022, 1% το 2023 και 2% το 2024 - το 1% και 2% δεν το λες και ανάπτυξη αλλά έχουν τέλος πάντων θετικό πρόσημο. Ανάλογες προβλέψεις έκανε και η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας: **«Ανοδική αναθεώρηση της πρόβλεψης για την αύξηση του ΑΕΠ το 2022 στο 4,0% παρά την ένταση της πληθωριστικής κρίσης».**

Αυτές οι προβλέψεις βασιζόταν και πάλι σε... στιβαρές διαπιστώσεις: **«Τα στοιχεία του 1ου τριμήνου υπογράμμισαν το σημαντικό ρόλο που συνεχίζει να διαδραματίζει η ομαλοποίηση των συνθηκών στην οικονομία...».** Τελικά η ομαλοποίηση των συνθηκών στην οικονομία... δεν ήταν και τόσο ομαλή. Και οδήγησε σε αυτό που η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ χαρακτήρισε στις 8/12/22, **«παράδοση επιβράδυνση της ανάπτυξης»:**

«Στο 2,8% προσγειώθηκε η ανάπτυξη το γ' τρίμηνο, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, πολύ χαμηλότερα από τις εκτιμήσεις των αναλυτών, που την τοποθετούσαν στην περιοχή του 5%»...

«Σημειώνεται ότι οι επίσημοι φορείς ήταν εξίσου ή και περισσότερο αισιόδοξοι από την κυβέρνηση στις πρόσφατες προβλέψεις τους: η Ευρωπαϊκή Επιτροπή 6%, το ΔΝΤ 5,2% και η Τράπεζα της Ελλάδος 6,2%».

Ο δείκτης S&P 500 περιλαμβάνει 500 κορυφαίες εταιρείες και αποτυπώνει περίπου το 80% της διαθέσιμης κεφαλαιοποίησης της αγοράς, με την Apple, τη Microsoft και την Exxon να είναι οι τρεις μεγαλύτερες εταιρείες. Αυτός ο δείκτης είχε μειωθεί κατά ένα πέμπτο τους πρώτους μήνες του 2023. Τέτοιες διακυμάνσεις στα χρηματιστήρια όμως, σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα, αποδεικνύουν πόσο εκτός ελέγχου έχει γίνει η κατάσταση για τις κεντρικές τράπεζες.

Στις ΗΠΑ, ο πληθωρισμός είχε σημειώσει την ίδια περίοδο ρεκόρ 40 ετών με τάση να συνεχίζει να ανεβαίνει. Ανάλογη κατάσταση επικρατεί και στην ευρωζώνη. Η βρετανική οικονομία οδηγείται σύμφωνα με πολλές εκτιμήσεις, σε ύφεση πριν από το τέλος του 2023. Τα επίπεδα του ιδιωτικού και του δημόσιου χρέους έχουν αυξηθεί από 200% το 1999 σε 350% σήμερα.

Τέτοια επίπεδα χρέους όμως μετατρέπουν τον συνδυασμό αυστηρότερης νομισματικής πολιτικής και αύξησης των επιτοκίων σε βόμβα στα θεμέλια της οποίας δυνατότητας υπήρχε για ανάκαμψη. Υπερχρεωμένα νοικοκυριά, εταιρείες, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και κυβερνήσεις θα οδηγηθούν σε χρεοκοπία.

Ο γνωστός ακαδημαϊκός Nouriel Roubini, που σίγουρα δεν έχει σχέση με την αριστερά και τον μαρξισμό, αναφέρει: **«Ο χώρος για δημοσιονομική επέκταση θα είναι πιο περιορισμένος αυτή τη φορά. Τα περισσότερα από τα δημοσιονομικά πυρομαχικά έχουν**

χρησιμοποιηθεί και τα δημόσια χρέη γίνονται μη βιώσιμα... Τα πράγματα θα γίνουν πολύ χειρότερα πριν βελτιωθούν».

Ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει προκαλέσει οικονομικά σοκ όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και στις φτωχές χώρες της Μέσης Ανατολής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Για αυτές τις χώρες, η προοπτική είναι εφιάλτης. Οι τιμές των μεγάλων καλλιεργειών τροφίμων στις παγκόσμιες αγορές αυξήθηκαν κατά σχεδόν 40% μέσα σε πέντε μήνες, με αποτέλεσμα, **«44 εκατομμύρια άνθρωποι σε 38 χώρες να βρίσκονται σε επίπεδα έκτακτης ανάγκης πείνας»**, σύμφωνα με τον ΟΗΕ.

Ο Economist προειδοποιεί για **«σκοτεινούς οικονομικούς ουρανούς και την επερχόμενη απειλή ενός πικρού χειμώνα δυσaréσκειας... Κοιτάξτε σχεδόν προς οποιαδήποτε κατεύθυνση και υπάρχουν λόγοι να ανησυχείτε για τις μεγάλες απειλές για την παγκόσμια οικονομία».**

Το κεφάλαιο και τα επιτελεία του έχουν χάσει τον έλεγχο.

«Η ενεργειακή κρίση θα διαβρώσει την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης το 2023» (Economist Intelligence Unit)

Με τον πιο πάνω τίτλο κυκλοφόρησε στις 20 του Δεκέμβρη του 2022 ανάλυση του Economist Intelligence Unit, για τις οικονομικές εξελίξεις. Το EIU δεν είναι μια τυχαία «δεξαμενή σκέψης». Θεωρείται από τις πιο σοβαρές, αν όχι η πιο σοβαρή των αστικών επιτελείων. Είναι το επιτελείο που πρόβλεψε την παγκόσμια κρίση του 2008, ενάμιση περίπου χρόνο πριν το ξέσπασμά της. Έκανε την πρόβλεψη όταν πολλοί επίσημοι αστικοί οργανισμοί βαθμολογούσαν τις επιδόσεις των αμερικάνικων χρηματοπιστωτικών κολοσσών με άριστα, ακόμα και λίγες μόνο μέρες πριν την οικονομική κατάρρευση στις ΗΠΑ, η οποία γονάτισε την παγκόσμια οικονομία σε ένα δεκαπενθήμερο.

Μέσα σε κλίμα που αυτοί που αξιολογούν έχουν διατεταγμένη αποστολή αλλά και τεράστια οικονομικά κίνητρα να βαθμολογούν το σύστημα και τις συνιστώσες του με όσο πιο ψηλή βαθμολογία γίνεται, είναι μεγάλη εξαίρεση οι οργανισμοί που δεν ακολουθούν. Και πρέπει κάποιος να ακούει πολύ προσεκτικά αυτό που έχουν να πουν.

Στόχος τους δεν είναι, φυσικά, να αναδείξουν την καταστροφική φύση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος - αυτό θα έπρεπε να είναι δουλειά όσων επικαλούνται την αριστερά και δυστυχώς μόνο εξαιρέσεις θα συναντήσει κάποιος. Οι εκτιμήσεις τους γίνονται με στόχο να επιστήσουν την προσοχή των ιθυνόντων, για να σωθεί ότι μπορεί να σωθεί. Κάτι για το οποίο δεν είναι και πολύ αισιόδοξοι στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Το EIU επισημαίνει αναμεσά σε άλλα και τα πιο κάτω: **«Η αποθήκευση φυσικού αερίου στην Ευρώπη είναι πιθανό να εξαντληθεί πλήρως μέχρι την άνοιξη του 2023 και μόνο μικρή νέα ικανότητα εισαγωγής θα είναι διαθέσιμη...».**

Μαζί με την οικονομική κρίση, τεράστιο πρόβλημα θεωρούν και την κάλυψη των αναγκών σε ενέργεια σε ολόκληρη την ΕΕ. Πρόβλεψαν ότι σοβαρές ελλείψεις θα παρουσιαστούν ακόμα και πριν την άνοιξη, προσθέτοντας και αυτό σε όλα τα άλλα προβλήματα που δημιουργεί η κρίση.

Οι ρωσικοί αγωγοί έχουν κλείσει τις στρόφιγγες την ίδια στιγμή που **«η μέγιστη δυνατότητα μη ρωσικών εισαγωγών στην Ευρώπη έχει αυξηθεί μόνο ελαφρώς και περαιτέρω νέες αυξήσεις στην εισαγωγική ικανότητα έρχονται με δυσκολία».** (EIU) Χωρίς ρωσικές εισαγωγές

όμως, «ακόμη και αν οι αποθήκες φυσικού αερίου ήταν πλήρεις και η μείωση της ζήτησης ήταν επιτυχής, η ευρωπαϊκή αποθήκευση φυσικού αερίου πιθανότατα θα έφτανε σχεδόν στο μηδέν μέχρι τις αρχές του 2023» (Το ίδιο).

Η μείωση της ζήτησης φυσικού αερίου που τόσο επιδιώκει η ΕΕ, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι είναι στόχος που επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό. Όχι όμως λόγω εξοικονόμησης από αχρείαστη ή υπερβολική χρήση της αλλά **«από κλάδους έντασης ενέργειας και φυσικού αερίου, όπως τα χημικά, ο χάλυβας, τα κεραμικά, η κατασκευή άλλων υλικών και τα λιπάσματα που περιορίζουν την παραγωγή ή κλείνουν για μεγάλα χρονικά διαστήματα...**

«Η βιομηχανική παραγωγή έχει ήδη αρχίσει να μειώνεται κατακόρυφα σε αυτούς τους τομείς. Οι υψηλές τιμές ενέργειας θα έχουν μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, με τη μορφή υψηλότερου χρέους, επιχειρηματικών πτωχεύσεων και αλλαγών στην πράσινη μετάβαση» (Το ίδιο).

Αυτά λέει χωρίς περιστροφές το ΕΙΥ και αφορά όλες τις χώρες: Υψηλότερο χρέος, σε επίπεδα πρωτόγνωρα στην καπιταλιστική ιστορία, πτωχεύσεις, αλλαγές στους προγραμματισμούς για την πράσινη μετάβαση, προγραμματισμούς που είχε επιβάλει η κατάσταση έκτακτης ανάγκης που βρίσκεται ο πλανήτης. Πώς μπορεί να αντιμετωπισθεί εθνικά μια τέτοια κατάσταση, από οποιονδήποτε;

Η ευρωπαϊκή οικονομία αντιμετωπίζει το φάσμα του κινδύνου μόνιμων βλαβών, καθώς οι αυξημένες τιμές φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας διαβρώνουν την ανταγωνιστικότητα της ηπείρου και τελικά οδηγούν επιχειρηματικούς κλάδους να μεταφέρουν την παραγωγή τους σε άλλα σημεία του πλανήτη, επισήμαινε η γαλλική εργοδοτική ένωση Medef, σύμφωνα με το πρακτορείο Bloomberg.

Η κρίση σε όλες της τις μορφές είναι εδώ και απειλεί τους πάντες. Το ότι ηγέτες αριστερών κομμάτων κλείνουν τα μάτια μπροστά σε ένα τέτοιο εξόφθαλμο γεγονός, ή το υποβαθμίζουν, δεν είναι τυχαίο. Το αντίθετο θα επέβαλλε αναζήτηση διεθνών λύσεων. Θα επέβαλλε αναζήτηση διεθνών συμμάχων που δεν θα μπορούσαν να είναι άλλοι από την ευρωπαϊκή, την παγκόσμια αριστερά και τα συνδικάτα.

Τέτοιες συμμαχίες όμως θα υπόσκαπταν με τον πιο απόλυτο τρόπο την έννοια της εθνικής ενότητας, το κύριο ιδεολογικό όπλο της δεξιάς και του κεφαλαίου. Μια έννοια στην οποία η πλειοψηφία των ηγετών της αριστεράς είναι υποταγμένοι.

Κάθε αναφορά που υπάρχει στο κείμενο του ΕΙΥ ακυρώνει όλη την πολιτική και αναλύσεις αυτών των ηγετών: Το κείμενο του ΕΙΥ καταλήγει με το δραματικό, **«Είναι δύσκολο να δούμε από πού θα προέλθει η οικονομική ανάπτυξη».**

Οι Γερμανικές προοπτικές

Η πίεση που εξασκεί η πρωτόγνωρη αυτή κρίση θα είναι τέτοια που θα βάζει πια άμεσα τα διλήμματα στις επιχειρήσεις **«σχετικά με το εάν θα παραμείνουν σε αδράνεια, θα μετεγκατασταθούν ή θα προχωρήσουν σε αφερεγγυότητα ή θα παράγουν αγαθά σε μη οικονομική τιμή...**

«Γερμανικοί βιομηχανικοί όμιλοι έχουν προειδοποιήσει ότι σταθερά υψηλές τιμές ενέργειας θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αποβιομηχάνιση της Γερμανίας» (ΕΙΥ).

Το ακούμε πια και αυτό. Η περηφάνεια της Γερμανίας, της ίδιας της ΕΕ, η περιβόητη γερμανική βιομηχανία, βρίσκεται σε πραγματικό κίνδυνο να βάλει λουκέτο. Και αυτό δεν το λέει

ένας αριστερός αναλυτής, μια αριστερή ομάδα ή κόμμα που «καίγεται» να δει το τέλος του γερμανικού καπιταλιστικού ονείρου. Το λέει το Economist Intelligence Unit.

Ταυτόχρονα, **«Αυτοκινητοβιομηχανίες στην Ανατολική Ευρώπη απείλησαν να μεταφέρουν την παραγωγή τους στη νότια Ευρώπη, όπου το ενεργειακό κόστος είναι χαμηλότερο ή εντελώς εκτός της περιοχής. Περισσότερες βιομηχανίες είναι πιθανό να ακολουθήσουν το παράδειγμά τους».**

Η απειλή του χρέους ξανά στο προσκήνιο

Για χρόνια το ύψος του χρέους αποτέλεσε τον μπαμπούλα /σύμμαχο για να περάσουν μια χωρίς προηγούμενο αντιλαϊκή πολιτική περικοπών σε όλα τα επίπεδα. Μετά από συνεχείς περικοπές στις δημόσιες δαπάνες από το 2008, το χρέος δεν έχει με κανένα τρόπο αντιμετωπιστεί, την ίδια ώρα που η προσπάθεια να ενισχυθούν τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις σε αυτή την κρίσιμη περίοδο το εκτοξεύει ξανά:

«Μετά την κρίση του κορωνοϊού, η προσπάθεια ενίσχυσης νοικοκυριών και επιχειρήσεων έχει αυξήσει ακόμα περισσότερο το βάρος του χρέους στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Το έχει αυξήσει σε επίπεδα ρεκόρ 'σε καιρό ειρήνης' και κάνει τη βιωσιμότητά του ακόμα πιο άπιαστο όνειρο καθώς αυξάνονται τα επιτόκια» (Το ίδιο).

Αυξάνουν τα επιτόκια για να κάνουν τα δάνεια πιο ακριβά, για να περιορίσουν έτσι επενδύσεις και κατανάλωση. Στόχος είναι να ελέγξουν τον πληθωρισμό. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος μέσα σε αυτό που ονομάζεται ελεύθερη αγορά. Ότι όμως αυτό συμβαίνει σε μια εποχή κρίσης που χρειάζεται ακριβώς το αντίθετο για να υπάρξει ανάπτυξη, αποτελεί μια από τις πιο καίριες αντιφάσεις της εποχής. Αυξάνοντας τα επιτόκια, το κόστος δηλαδή τους χρέους που ήδη θεωρείται αβάστακτο, ανοίγουν ακόμα ένα τεράστιο κεφάλαιο: Ποιο ύψος χρέους μπορεί να αντέξει το σύστημα σε περιόδους που μια σειρά επιχειρήσεις σε όλη την Ευρώπη - και σίγουρα πολύ περισσότερο σε άλλες χώρες του πλανήτη - βρίσκονται μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας: **«Οι εταιρείες ζόμπι μπορεί να ωθηθούν στα άκρα...».**

Όταν μιλούν για εταιρείες ζόμπι αναφέρονται σε **«μη παραγωγικές και συχνά χρεωμένες εταιρείες που παραμένουν φερέγγυες λόγω του εξαιρετικά χαμηλού κόστους εξυπηρέτησης του χρέους... «Ο συνδυασμός όμως «των αυξανόμενων επιτοκίων (κόστος δανεισμού) και του αυξανόμενου κόστους εισροών (πρώτες ύλες) μπορεί τελικά να ωθήσει πολλές από αυτές τις εταιρείες ζόμπι σε αφερεγγυότητα, οδηγώντας σε ένα κύμα πτωχεύσεων» (EIU).** Αυτά αναφέρει ο Economist Intelligence Unit. Θα ήταν ενδιαφέρον να δούμε ποιος και τι άλλο έχει να πει.

Τραπεζικές καταρρεύσεις

Παρά τις διαβεβαιώσεις από αμέτρητους ιθύνοντες και «ειδικούς» ότι η κατάρρευση των Silicon Valley και Signature Bank στις ΗΠΑ ήταν τοπικά φαινόμενα και αφορούσαν κακή διαχείριση των συγκεκριμένων τραπεζών, λίγες μόνο μέρες μετά ακολούθησε η κατάρρευση της τεράστιας, δεύτερης σε μέγεθος στην Ελβετία, Credit Suisse, χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά.

Έγινε ξανά προσπάθεια να αποδοθούν οι λόγοι αυτής της κατάρρευσης σε κακοδιαχείριση. Μια κακοδιαχείριση το μέγεθος της οποίας είναι όντως δύσκολο να γίνει πιστευτό από τον μέσο άνθρωπο. Και σε τι δεν ήταν αναμεμιγμένη η Credit Suisse; Από χρηματοδότηση δικτατορικών κυβερνήσεων, διεφθαρμένων πολιτικών με μυστικούς λογαριασμούς, συμμοριών, μέχρι διακίνηση ναρκωτικών και ξέπλυμα μαύρου χρήματος.

Σε πολύ πρόσφατη παγκόσμια έρευνα στην οποία ηγούνται η Γερμανική εφημερίδα Süddeutsche Zeitung και το OCCRP (Organized Crime and Corruption Reporting Project – Έργο Αναφοράς Οργανωμένου Εγκλήματος και Διαφθοράς – ένα παγκόσμιο δίκτυο διερευνητικής δημοσιογραφίας με προσωπικό σε όλο τον κόσμο) εντόπιζαν περισσότερους από 18.000 λογαριασμούς που ανήκαν σε ξένους πελάτες που έκρυβαν τα χρήματά τους στην Credit Suisse. Μεταξύ αυτών αναγνωρίστηκαν και κατονομάστηκαν δικτάτορες, διεθνείς εγκληματίες και απατεώνες.

Τα αρχεία δεν είναι με κανένα τρόπο συμπληρωμένα αλλά, παρόλα αυτά, αναδεικνύουν ότι πίσω από την νόμιμη αδιαφάνεια του Ελβετικού τραπεζικού συστήματος κρύβεται τεράστια διαφθορά, ή, όπως πιο εξευγενισμένα την ονόμασαν οι επίσημοι, κακοδιαχείριση. Έτσι η προσπάθεια είναι να αποδοθεί η κατάρρευση σε «κακοδιαχείριση», ενώ η πραγματικότητα είναι ακριβώς το αντίθετο: η τράπεζα επιβίωσε ακριβώς λόγω της «κακοδιαχείρισης», δηλ. των συναλλαγών δις με όλους όσους αναφέραμε πιο πάνω.

Η Ελβετία είναι παγκόσμια γνωστή για το τραπεζικό της σύστημα, το οποίο αποτελεί ασφαλή προορισμό για καταθέσεις απόλυτα εξασφαλισμένες από κάθε έλεγχο.

Η Credit Suisse ήταν στην κορυφή. Με σχεδόν 50,000 υπαλλήλους και 1,5 τρις Ελβετικά φράγκα περιουσιακά στοιχεία ήταν η δεύτερη σε μέγεθος τράπεζα μιας χώρας, που το τραπεζικό της σύστημα είναι η κύρια «βιομηχανία» της οποίας η επικερδής λειτουργία είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της ανάπτυξής της.

Το Ελβετικό τραπεζικό σύστημα και η Credit Suisse φυσικά και δεν αποτελούν εξαίρεση στον κανόνα. Πολλές μεγάλες τράπεζες και χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί σε πολλές χώρες έχουν βρεθεί να εμπλέκονται σε παρόμοια σκάνδαλα. Και παρά τις δημόσιες υποσχέσεις για μεταρρύθμιση τίποτε δεν έχει γίνει για αλλαγή του διεθνούς πλαισίου.

Το ότι τίποτε δεν έχει γίνει οφείλεται από τη μια στο ότι οι τράπεζες μπορούν και εξαγοράζουν πολιτικούς και ότι άλλο χρειαστεί και από την άλλη στο ότι όλες αυτές οι παράνομες δραστηριότητες κρατούν τις τράπεζες σε λειτουργία σε εποχές που οι νόμιμες δραστηριότητες αδυνατούν να τις κρατήσουν σε λειτουργία.

Και αυτό ακριβώς είναι το ζήτημα της εποχής: πόσες δυνατότητες έχει να επιβιώσει το τραπεζικό σύστημα χωρίς «κακοδιαχείριση» και χωρίς συνεχή κρατική ενίσχυση, ενίσχυση από τα λεφτά των φορολογουμένων;

Όσο και αν το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα αποτελεί το κύριο οχηρό του καπιταλισμού, είναι στο τέλος θύμα της λειτουργίας του καπιταλιστικού συστήματος. Είναι θύμα της τάσης του ποσοστού του κέρδους να μειώνεται, μαρξιστικό αξίωμα στο οποίο έχουμε ήδη αναφερθεί.

Η εκμηδένιση ποσοστών και κερδών στην παραγωγή, οδηγεί και στην εκμηδένιση της δυνατότητας των τραπεζών να λειτουργούν κερδοφόρα, μια και το κέρδος τους δεν είναι παρά κομμάτι του κέρδους της βιομηχανίας – με το επιτόκιο που χρεώνει η τράπεζα για να δανείσει, απλά ιδιοποιείται μέρος του κέρδους της παραγωγής.

Αυτό το γεγονός υπογράμμισε η τελευταία περίοδος των μηδενικών περίπου επιτοκίων δανεισμού: Δεν υπήρχε δυνατότητα πραγματικού κέρδους από την βιομηχανία και έτσι το επιτόκιο δανεισμού μηδενίστηκε για να ζητούνται δάνεια από τις επιχειρήσεις, μηδενίζοντας έτσι και τις δυνατότητες των τραπεζών να έχουν κέρδος και άρα να επιβιώσουν «νόμιμα». Αυτή η πραγματικότητα κρύβεται πίσω από την «κακοδιαχείριση» της Credit Suisse και όλων

των άλλων. Αυτή η πραγματικότητα είναι που κάνει κούφια λόγια τις υποσχέσεις για «εξυγίανση» των τραπεζών μέσα στο σημερινό παγκόσμιο σύστημα.

Οι περισσότερες κρίσεις ξεκινούν από χρεωκοπία τραπεζών, λένε οικονομικά εγχειρίδια. Τι μπορεί να αναμένει κάποιος όταν βαθιά κρίση είναι παρούσα και συνδυαστεί με καταρρεύσεις τραπεζών;

Σε μια παγκόσμια οικονομία που η κρίση τρώει πολλά από τα παιδιά της, μικρομεσαίες αλλά και μεγάλες επιχειρήσεις, οι επενδύσεις εξανεμίζονται και μαζί με αυτές και ο δανεισμός. Οι τράπεζες χάνουν τη δυνατότητα επιβίωσης και μαζί με αυτό χάνουν και το σκοπό τους. Οι τράπεζες που λειτουργούσαν για να υπάρχει οικονομική δραστηριότητα, τώρα λειτουργούν για να υπάρχουν οι ίδιες. Να ζουν και να βασιλεύουν ανεξάρτητα με αυτό που συμβαίνει στην υπόλοιπη οικονομία.

Τα χρηματοπιστωτικά παράγωγα είναι τώρα το αντικείμενο. Που έχουν εξελιχθεί σε ότι πιο παρασιτικό, ότι πιο μακριά από παραγωγικές επενδύσεις, μακριά από τις ζωές των ανθρώπων. Αναφερθήκαμε ήδη εκτεταμένα σε αυτά.

Οι καταρρεύσεις των τραπεζών της τελευταίας περιόδου δεν ήταν τυχαίες και ούτε άσχετες μεταξύ τους. Και σίγουρα δεν είναι οι τελευταίες. Αυτή την εξέλιξη προδικάζουν τα οριακά σημεία στα οποία κάθε τόσο βρίσκονται μια σειρά τράπεζες αυτή την περίοδο, με πιο χαρακτηριστική την περίπτωση της Deutsche Bank, της πιο εμβληματικής τράπεζας του γερμανικού καπιταλισμού.

Τα επιτόκια αυξάνονται απότομα ακριβώς τη στιγμή που οι οικονομίες «καίγονται» για χρηματοδότηση και επενδύσεις

Για χρόνια τα επιτόκια, το τι στοίχιζε δηλαδή στις επιχειρήσεις για να δανειστούν, παρέμειναν σε ιστορικά χαμηλά, σχεδόν μηδενικά επίπεδα. Αυτό αντανάκλούσε τη δυσκολία των επιχειρήσεων να λειτουργήσουν κερδοφόρα. Και ταυτόχρονα δημιουργούσε πρόβλημα επιβίωσης στις τράπεζες, που κινούνταν σε ολοένα και λιγότερο «νόμιμες» δραστηριότητες για να επιβιώσουν. Αυτό αποτελεί την ουσία όσων αναδείξαμε πιο πάνω.

Δεν βοήθησαν όμως τα μηδενικά επιτόκια στην επανεκκίνηση της βαριά άρρωστης παγκόσμιας οικονομίας. Και ξαφνικά και ανέλπιστα για τους προγραμματιστές του κεφαλαίου, στα τόσα προβλήματα, εμφανίζεται και ο πληθωρισμός, η κούρσα τιμών που γίνεται παγκόσμιο φαινόμενο. Τρομοκρατημένοι για τους κινδύνους που εγκυμονεί αυτή η εξέλιξη, αύξησαν τα επιτόκια με ένα δραματικό τρόπο – από το σχεδόν μηδενικό σε πάνω από 5%, αφού δεν υπάρχει άλλος τρόπος να ελέγξουν τον πληθωρισμό μέσα στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς.

Το ζήτημα όμως, το τεράστιο ζήτημα που δεν ξέρουν πραγματικά πως να αντιμετωπίσουν, είναι ότι με αυξημένα επιτόκια δανεισμού, ελαχιστοποιούνται ακόμα περισσότερο οι δυνατότητες, όσες υπάρχουν, κερδοφορίας στην παραγωγή, περιορίζοντας ακόμα περισσότερο τη δυνατότητα για ανάπτυξη.

Οι πρώτες δραματικές επιπτώσεις αυτής της ενέργειάς τους ήταν οι τραπεζικές καταρρεύσεις, αλλά και οι πτωχεύσεις χιλιάδων επιχειρήσεων στον κόσμο που θα ακολουθήσουν, όπως προειδοποίησε το Economist Intelligence Unit στο οποίο αναφερθήκαμε πιο πάνω.

Πτωχεύσεις κρατών παίρνουν επίσης σειρά. Με την αύξηση των επιτοκίων δανεισμού, θα αυξηθούν σημαντικά οι δόσεις που τα κράτη καταβάλλουν για να εξοφλήσουν αυτά που

χρωστούν. Και αυτό γίνεται σε μια εποχή όπου η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη εκτίμησε ότι στο τέλος του 2022 υπήρχαν περισσότερες από 90 χώρες που βρίσκονταν στα όρια της κρίσης χρέους.

Αυτά τα κράτη και, πιθανότατα, πολλά άλλα θα σταματήσουν τις πληρωμές. Και όταν αυτό γίνει πραγματικότητα, τι επιπτώσεις θα υπάρχουν στην παγκόσμια οικονομία που σήμερα βρίσκεται σε οριακά σημεία;

Τι θα γινόταν στην παγκόσμια οικονομία, αν όχι όλες αλλά έστω οι μισές ή το ένα τέταρτο, ή το ένα όγδοο αυτών των χωρών έκαναν στάση πληρωμών;

Τα ψηλά επιτόκια των ΗΠΑ έχουν οδηγήσει σε ανατίμηση του δολαρίου. Ο λόγος είναι η αύξηση της ζήτησης του - νόμος της προσφοράς και της ζήτησης - διότι είναι πιο κερδοφόρο τώρα να έχει κάποιος καταθέσεις στις ΗΠΑ παρά να επενδύει, ειδικά σε υποανάπτυκτες χώρες.

Αυτό όμως σημαίνει ότι μια σειρά χώρες που πληρώνουν τα χρέη τους σε δολάρια και αυτές που εισάγουν από τις ΗΠΑ – τεχνολογία, τρόφιμα, κλπ.- θα χρειάζονται τώρα περισσότερα τοπικά νομίσματα για να εξοφλήσουν χρέη σε δολάρια ή να αγοράσουν ένα προϊόν κοστολογημένα σε δολάρια. Μαζί με το αβάστακτο πια χρέος που επωμίζονται οι φορολογούμενοι αυτών των χωρών, θα έχουν να αντιμετωπίσουν αυξήσεις τιμών ακόμα πιο μεγάλες από τα γενικά παγκόσμια επίπεδα.

Ο μόνος τρόπος που έχουν οι εθνικές κεντρικές τράπεζες να αντιμετωπίσουν την κατάσταση αυτή είναι να αυξήσουν τα επιτόκια για να περιορίσουν τις εκροές κεφαλαίων. Με αυτόν τον τρόπο όμως τα δάνεια σε αυτές τις χώρες και, συνεπώς, οι επενδύσεις γίνονται ακόμα πιο ακριβές, ο πληθωρισμός ακόμα πιο μεγάλος και η ανάπτυξη χαντακώνεται ακόμα περισσότερο.

Ότι ο πληθωρισμός βρίσκεται μακριά από του να έχει ελεγχθεί και ότι θα συνεχίσουν τις προσπάθειες αντιμετώπισής του με την αύξηση των επιτοκίων, το δείχνει η αύξηση των βασικών επιτοκίων κατά 75 μονάδες βάσης που προγραμματιζόταν για τον Σεπτέμβριο. Αλλά και οι δηλώσεις Λαγκάρτ στο Ευρωκοινοβούλιο στα τέλη του Ιούνη, ότι, **«Όπως έχουν τα πράγματα, αναμένουμε να αυξήσουμε περαιτέρω τα επιτόκια στις προσεχείς συνεδριάσεις για να περιορίσουμε τη ζήτηση και να αντισταθμίσουμε τον κίνδυνο μιας επίμονης αύξησης των προσδοκιών για τον πληθωρισμό».**

Η Παγκόσμια Τράπεζα είχε προβλέψει ότι το 2023 η ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων και αναδυόμενων οικονομιών (εκτός της Κίνας) θα ανέβαινε στο 3,8%. Με τις τελευταίες εξελίξεις μείωσε την πρόβλεψη στο 2,7%. Η πρόβλεψη όμως για μείωση της ανάπτυξης από το 3,8% στο 2,7% μέσα σε λίγους μήνες είναι πολύ σημαντική εξέλιξη. Ποια θα είναι τελικά η πραγματική ανάπτυξη;

Αυτή η οριακή κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας όπως σκιαγραφείται από όλα όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, οξύνει τους ανταγωνισμούς των καπιταλιστικών χωρών για επιβίωση. Και αυτή η όξυνση των ανταγωνισμών με τη σειρά της βαθαίνει ακόμα περισσότερο την κρίση.

Αυτή η όξυνση των ανταγωνισμών και οι απειλές που συνεπάγονται για την παγκόσμια οικονομία αλλά και την ειρήνη, αποτυπώνονται πιο ξεκάθαρα από οπουδήποτε αλλού, στον πόλεμο στην Ουκρανία και στον εμπορικό πόλεμο που εξελίσσεται μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας.

Με πρόσχημα την εθνική τους ασφάλεια, οι ΗΠΑ προχώρησαν σε απαγόρευση εξαγωγών προϊόντων υψηλής τεχνολογίας στην Κίνα αλλά και την απόσυρση των αμερικάνικων επενδύσεων στην περιοχή. Σε τέτοια κατεύθυνση στρέφεται και η Ευρώπη.

Οι εμπορικοί πόλεμοι όμως είναι η πιο επικίνδυνη εξέλιξη στις σχέσεις των χωρών. Οι εμπορικοί πόλεμοι είναι το προοίμιο των άλλων πολέμων. Ήταν ότι προηγήθηκε στον κόσμο πριν το ξέσπασμα του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Σε αυτές τις τρομερά επικίνδυνες συνθήκες βρίσκονται σήμερα οι οικονομικές σχέσεις των κρατών, των διαφόρων μπλοκ κρατών τη στιγμή που ο πόλεμος στην Ουκρανία φαίνεται να είναι χωρίς τελειωμό.

Σε συνθήκες όπου ο πλανήτης αποσυντονίζεται και οι ΗΠΑ χάνουν εντελώς τον έλεγχο, οκτώ χώρες μέλη του ΟΠΕΚ προχώρησαν σε περικοπές της παραγωγής πετρελαίου κατά 2 εκατ. βαρέλια την ημέρα. Η κίνηση αυτή θα συμβάλει σημαντικά σε αυτό που ήδη εξελίσσεται, στην αύξηση των τιμών στο πετρέλαιο και τα παράγωγά του, βάζοντας ακόμα ένα εμπόδιο στη μάχη των κεντρικών τραπεζών να ελέγξουν τον πληθωρισμό.

«Η αναμενόμενη αύξηση των τιμών του πετρελαίου για το υπόλοιπο του έτους ως αποτέλεσμα αυτών των εθελοντικών περικοπών θα μπορούσε να τροφοδοτήσει τον παγκόσμιο πληθωρισμό, προκαλώντας μια πιο επιθετική στάση για τις αυξήσεις των επιτοκίων από τις κεντρικές τράπεζες σε όλο τον κόσμο. Αυτό, ωστόσο, θα μειώνει την οικονομική ανάπτυξη και θα μειώνει την επέκταση της ζήτησης πετρελαίου», δήλωσε ο Victor Ponsford της Rystad Energy σε ένα ερευνητικό σημείωμα, σύμφωνα με το CNBC.

Ο Tamas Varga, της PVM, επεσήμανε τους ευρύτερους πολιτικούς κινδύνους των οργανωμένων εθελοντικών περικοπών, λέγοντας στο CNBC ότι ο γενικός πληθωρισμός θα αυξηθεί ταχύτερα από το αναμενόμενο.

Ξεκίνησαν για να ελέγξουν τον πληθωρισμό και χαντακώνουν την ανάπτυξη ακόμα περισσότερο, δημιουργούν συνθήκες κατάρρευσης των τραπεζών, οδηγούν στην πτώχευση πολλές δεκάδες χώρες, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν συνθήκες νέας έκρηξης του πληθωρισμού με την αντίδραση των πετρελαιοπαραγωγών. Απόλυτα αδιέξοδα. Το σύστημα υπολειτουργεί εδώ και δεκαπέντε χρόνια. Τώρα δεν είναι καθόλου υπερβολή να πούμε ότι ξηλώνεται.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΤΑΞΙΚΕΣ ΣΤΙΣ ΤΑΞΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΙ Η ΑΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΝΗΣΗΣ

Ο Μαρξ λέει ότι ο ιστορικός νόμος που αποκαλεί «άρνηση της άρνησης» είναι αυτός που **«Αποκαθιστά την ατομική ιδιοκτησία, αλλά με βάση τις κατακτήσεις της καπιταλιστικής εποχής, δηλαδή τη συνεργασία των ελεύθερων εργατών και την κοινή κατοχή τους της γης και των μέσων παραγωγής που παράγονται από την εργασία».**

Όταν ο Μαρξ αναφέρεται σε άρνηση της άρνησης εδώ και την αποκατάσταση της ατομικής ιδιοκτησίας, αναφέρεται στην ιδιοκτησία που οι κατώτερες τάξεις έχασαν με τη δημιουργία των ταξικών κοινωνιών.

Αυτό θα γίνει μέσα από την απαλλοτρίωση της ιδιοκτησίας των αρχουσών τάξεων που στην εποχή μας δεν είναι παρά η απαλλοτρίωση της ιδιοκτησίας των καπιταλιστών στις τράπεζες και στα μέσα παραγωγής. Θα γίνει μέσα από τη **«μετατροπή της καπιταλιστικής ιδιωτικής ιδιοκτησίας, που στηρίζεται ήδη ουσιαστικά στην κοινωνικοποιημένη παραγωγή, σε κοινωνικοποιημένη ιδιοκτησία.»** [K. Marx, *Das Kapital*, σελ. 793.] [Κεφάλαιο, τόμος I, Κεφάλαιο 33, σελίδα 384 στο αρχείο pdf του MIA].

Οι ταξικές κοινωνίες αφαίρεσαν από τις καταπιεσμένες μάζες το δικαίωμα στην ιδιοκτησία των απλών μέσων επιβίωσης. Ο καπιταλισμός προχώρησε ακόμα περισσότερο. Μαζί με την αφαίρεση από τις καταπιεσμένες μάζες του δικαιώματος στην ιδιοκτησία, ανάτρεψε και τους όρους που επέτρεψαν την ανάπτυξη του.

«Ακόμα και αυτή η ατομική πρωτοβουλία, πράγμα που ποτέ φυσικά δεν ίσχυσε για την εργατική τάξη, τώρα δεν ισχύει ούτε για την συντριπτική πλειοψηφία των αστών παγκόσμια.»

«Η Δημοκρατία φαίνεται να έχει χάσει τον έλεγχο των γεγονότων και να παραπαίει, έρμαιο ανώνυμων δεσποτικών αρχόντων και αφηρημένων εννοιών, όπως οι χρηματιστηριακές αγορές, τα επιτόκια, οι τιμές των προϊόντων, οι δείκτες...»

«Οι χρηματιστηριακές συναλλαγές, το οργανωμένο έγκλημα και το ξέπλυμα παράνομου χρήματος, η ρύπανση του περιβάλλοντος ...δεν γνωρίζουν σύνορα» (Τζέρομ Μπιντέ - Διευθυντής του γραφείου αναλύσεων της Ουνέσκο)

«Ποτέ κανένα σύστημα δεν είχε αφαιρέσει τόσο την πρωτοβουλία, δεν είχε κάμει τόσο εξαρτημένους τους ανθρώπους σε προκαθορισμένες πορείες. Ακόμα και τη μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων που ανήκουν στην άρχουσα τάξη μια και αυτή ελέγχεται από μια υπερ-τάξη λίγων ατόμων παγκόσμια που καθορίζουν, ή καθόριζαν χωρίς πρόβλημα, τις τύχες των λαών, τα επιτόκια στην Κύπρο, τη Μαλαισία, τη Νικαράγουα, τη νομισματική και κάθε άλλη οικονομική πολιτική σε κάθε γωνιά του πλανήτη...»

«Ακόμα και χωρίς καταστροφική κρίση στην οποία το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα οδηγεί την ανθρωπότητα, την πιο μεγάλη κρίση της ιστορίας του, ο καπιταλισμός έχει από πολλές δεκαετίες, σχεδόν αιώνα ολόκληρο, μετατραπεί σε τεράστιο εμπόδιο στην γενικότερη ανάπτυξη του ανθρώπινου είδους από οποία πλευρά και αν αντικριστεί το ζήτημα...»

«Στερεί το δικαίωμα στη ζωή δεκάδων εκατομμυρίων κάθε χρόνο, το δικαίωμα στην εργασία εκατοντάδων εκατομμυρίων πάνω σε μόνιμη βάση και καταδικάζει την ικανότητα για παραγωγή αλλά και πνευματική ανάπτυξη μια ολόκληρη ιστορική εποχή...»

«Η εργασία σαν μέσο αυτοολοκλήρωσης του ανθρώπου για την οποία είχε μιλήσει ο Μαρξ και τώρα αστοί θεωρητικοί, δεν μπορεί να υπάρξει κάτω από αυτό το σύστημα, όχι μόνο γι'»

αυτούς από τους οποίους στερεί το δικαίωμα στην εργασία αλλά και γι' αυτούς που εργάζονται.

«Στην γέννησή του ο καπιταλισμός χρειάστηκε την πρωτοβουλία των λίγων και την εξαντλητική χειρωνακτική εργασία των πολλών για να προχωρήσει. Η σημερινή υψηλή τεχνολογία και μέθοδοι παραγωγής που επιβάλλουν πάνω απ' όλα την πνευματική συμμετοχή, χρειάζονται πρωτοβουλία του συνόλου των εργαζομένων και όχι μόνο μιας ελάχιστης μειοψηφίας ιδιοκτητών μέσων παραγωγής...

«Οι όροι έχουν αντιστραφεί. Το προοδευτικό μετατράπηκε σε αντιδραστικό, η θέση σε αντίθεση, επιβεβαιώνοντας το διαλεκτικό υλισμό των Μαρξ και Ένγκελς και από αυτή την σκοπιά...

«Η ιστορία δεν είναι μια σειρά παράλογων πράξεων βίας και ούτε ο σοσιαλισμός η λογική απάντηση στα παράλογα. Όσο και αν ακούγεται ενοχλητικό όλα τα ταξικά κοινωνικά συστήματα έπαιξαν προοδευτικό ρόλο στη γέννησή τους όσο και αν τα συνόδευε πάντα η βία και η στυγνή καταπίεση...

«Η δουλειά, η πρώτη ταξική κοινωνία που αντικατέστησε τις αταξικές κοινότητες του πρωτόγονου ανθρώπου, έπαιξε προοδευτικό ρόλο διότι απελευθέρωσε κάποιους ανθρώπους από την ανάγκη της καθημερινής καταπόνησης και τους επέτρεψε να ασχοληθούν με την κουλτούρα, την επιστήμη».

Είναι σημαντικό να δούμε πως λειτούργησαν οι πρώτες αταξικές κοινωνίες και πως περάσαμε στις ταξικές: Οι πρώτες ανθρώπινες κοινότητες, τα γένη όπως ονομάζονταν ήταν μικρές σχετικά ομάδες συγκεντρωμένες σε μια μικρή γεωγραφικά περιοχή που θα επέτρεπε τον έλεγχο της. Αυτές οι κοινότητες δεν ήταν χωρισμένες σε τάξεις. Σε εποχές όμως χωρίς ουσιαστικά μέσα επιβίωσης εκτός από πέτρινα και ξύλινα εργαλεία και όπλα, η επιβίωση ήταν μια εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση.

Ο ανταγωνισμός των φυλών ήταν αναπόφευκτος. Έτσι υπήρχαν και τότε πόλεμοι, που κάθε άλλο όμως παρά ήταν ο κανόνας. Γίνονταν **«μόνο για εκδίκηση για τραυματισμούς ή για να επεκταθεί η περιοχή που είχε γίνει πολύ μικρή...»** (Ένγκελς, **«Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους»**). Ο πόλεμος μπορούσε τότε **«να τελειώσει με τον αφανισμό της φυλής, αλλά ποτέ με την υποταγή της»**. Η ισχύς των όπλων δίνει λύσεις σε **«εξωτερικές συγκρούσεις...»**, ποτέ σε εσωτερικές.

Σε μια κοινωνία που ήταν συγκροτημένη στη βάση των κοινών ευθυνών και ίσων δικαιωμάτων στην επιβίωση, δεν υπήρχαν εσωτερικές αντιφάσεις. Η κοινωνία **«Δεν διέθετε κανένα μέσο εξαναγκασμού εκτός από την κοινή γνώμη»**. Την θέση των οργάνων καταστολής είχε η ηθική της κοινωνίας, η άποψή της που αποτελούσε την «αστυνομία» και τα «δικαστήρια» της εποχής. Οι αιχμάλωτοι πολέμου δεν έμπαιναν σε διαφορετική βαθμίδα από αυτή των μελών της κοινότητας που νίκησε. Όσοι επιβίωναν στα χέρια των νικητών γίνονταν σταδιακά μέλη της κοινότητας. Ήταν οι εποχές όπου **«Η διαίρεση της φυλής ή του γένους σε διαφορετικές τάξεις ήταν... αδύνατη»**.

Πολλά είναι τα νέα στοιχεία που προστέθηκαν από μεταγενέστερες μελέτες σε αυτά που αναφέρει ο Ένγκελς, κάποια από τα οποία μάλιστα διορθώνουν παρατηρήσεις του Ένγκελς. Η ουσία των θέσεων και συμπερασμάτων του όμως παραμένει αδιαμφισβήτητη:

Αυτές οι κοινωνίες ήταν κοινωνίες της πραγματικής ισότητας των μελών της και αυτό αφορούσε και τις γυναίκες. Το μοίρασμα των αγαθών ήταν ο κανόνας, όπως και η συνεργασία,

η αλληλοβοήθεια, η αποφυγή διενέξεων τόσο μέσα στην ομάδα όσο και μεταξύ των γειτόνων. Οι κοινωνίες αυτές έζησαν για σχεδόν δύο εκατονταετίες χιλιάδες χρόνια χωρίς να καταφεύγουν γενικά στους πολέμους, χωρίς να αναπτύξουν τον θεσμό της δουλείας ή την ταξική διάκριση. Για τη διατήρησή της «τάξης» δεν χρειάστηκαν νόμοι, ηγέτες, ιερείς, θεσμοί και συντάγματα. Τούτος ο τρόπος διαβίωσης ήταν η φυσική κατάσταση (**«Συμβιωτική Περιπέτεια», Γιάννης Μανέτας, 2023**)

Έχει σημασία να αναφέρουμε ότι η ανθρωπότητα έζησε σε τέτοιες κοινωνίες το «95% της ύπαρξης της, ή ακόμα και το 99% αν σε αυτή συμπεριλάβουμε και τους υπόλοιπους Homo-όλα δηλαδή τα ανθρωποειδή πριν από εμάς(Το ίδιο).

Τι ήταν όμως αυτό που οδήγησε στο διαχωρισμό των τότε κοινωνιών σε τάξεις; Αυτό το ερώτημα **«Μας φέρνει στην εξέταση της οικονομικής βάσης... των συνθηκών»**, που επέτρεψαν τη μετάβαση από τις αταξικές στις ταξικές κοινωνίες. Των συνθηκών που επέτρεψαν τη μετάβαση από τις κοινωνίες όπου η διαίρεση σε τάξεις «ήταν αδύνατη», στις κοινωνίες όπου έγινε η πιο αποδεκτή κανονικότητα. Στις κοινωνίες όπου ο αμύθητος πλούτος στάθηκε δίπλα από την απέραντη εξαθλίωση της μεγάλης πλειοψηφίας.

Ήταν οι εξελίξεις στην παραγωγική δυνατότητα που έδωσαν τις βάσεις για να αρχίσει ο κατακερματισμός των κοινωνιών αυτών σε τάξεις.

«Η αύξηση της παραγωγής σε όλους τους κλάδους – κτηνοτροφία, γεωργία, οικιακή βιοτεχνία – έδωσε στην ανθρώπινη εργατική δύναμη την ικανότητα να παράγει ένα προϊόν μεγαλύτερο από αυτό που ήταν απαραίτητο για τη συντήρησή της».

Μέσα στις πολύ σκληρές συνθήκες διαβίωσης εμφανίζεται ο ανταγωνισμός για το ποιος θα ιδιοποιηθεί τα περισεύματα. Και η δομή των αταξικών κοινωνιών αλλάζει.

«Οι ανισότητες ιδιοκτησίας μεταξύ των μεμονωμένων κεφαλών των οικογενειών διαλύουν τις παλιές κοινότητες που βασιζόνταν στην κοινή ευθύνη του νοικοκυριού... «Η καλλιεργούμενη γη παραχωρείται για χρήση σε μόνες οικογένειες, αρχικά προσωρινά, αργότερα οριστικά. Η μετάβαση στην πλήρη ιδιωτική ιδιοκτησία ολοκληρώνεται σταδιακά».

Οι κοινωνίες, οι κοινότητες, **«από μια οργάνωση φυλών για την ελεύθερη διεκπεραίωση των δικών τους υποθέσεων γίνονται μια οργάνωση για τη λεηλασία και την καταπίεση των γειτόνων τους... «Και αντίστοιχα, τα όργανά τους μετατρέπονται από όργανα της λαϊκής βούλησης σε ανεξάρτητα όργανα κυριαρχίας και καταπίεσης του λαού».**

Το κοινό είδος, ο άνθρωπος, ο Homo Sapiens, που η ανάγκη για μικρές διαχειρίσιμες ομάδες τον οδήγησε στη δημιουργία διαφορετικών, ανταγωνιστικών φυλών, οδηγήθηκε τελικά και στη δημιουργία εσωτερικών ανταγωνισμών στις ίδιες τις φυλές. Η εσωτερική αρμονία χάνεται, δεν υπάρχουν πια τα κοινά συμφέροντα που δημιουργούσαν την εσωτερική κοινή βούληση. Οι ανταγωνισμοί των ανθρώπων, των τάξεων που εμφανίστηκαν, δεν θα μπορούσαν να τις αφήσουν πια να λειτουργούν χωρίς καταστροφικούς σπασμούς.

«Δημιουργείται έτσι η ανάγκη για δημιουργία μιας δύναμης που να στέκεται πάνω από τις αντιμαχόμενες τάξεις, (να) καταστείλει την ανοιχτή τους σύγκρουση». Έτσι δημιουργείται το κράτος, που είναι το όργανο τελικά **«της πιο ισχυρής, οικονομικά άρχουσας τάξης».**

Το κράτος δεν υπήρχε από πάντα, αλλά ήταν αποτέλεσμα της δημιουργίας τάξεων με ανταγωνιστικά συμφέροντα. Η δημιουργία του λίγο πολύ συμπίπτει χρονικά με την δημιουργία των τάξεων. Ο άνθρωπος έζησε χωρίς αυτό τα περισσότερα χρόνια της ύπαρξής του.

«Το αρχαίο κράτος ήταν, πάνω απ' όλα, το κράτος των δουλοκτητών για να κρατούν κάτω τους σκλάβους...»

«Το φεουδαρχικό κράτος ήταν το όργανο των ευγενών για να κρατούν κάτω τους αγρότες δουλοπάροικους...»

«Και το σύγχρονο αντιπροσωπευτικό κράτος είναι το όργανο για εκμετάλλευση της μισθωτής εργασίας από το κεφάλαιο».

Η δημιουργία των τάξεων και του κράτους έπαιξαν το δικό τους θετικό ρόλο στο να φτάσουμε στα σημερινά τεχνολογικά επιτεύγματα που θα επιτρέψουν την «άρνηση της άρνησης».

«Ο πολιτισμός (οι ταξικές κοινωνίες) πέτυχε πράγματα για τα οποία η κοινωνία των φυλών (η αταξική κοινωνία) δεν ήταν ικανή...»

«Τα κατάφερε όμως θέτοντας σε κίνηση τα κατώτερα ένστικτα και πάθη στον άνθρωπο και αναπτύσσοντάς τα σε βάρος όλων των άλλων ικανοτήτων του...»

«Από την πρώτη μέρα μέχρι σήμερα, η καθαρή απληστία ήταν το κινητήριο πνεύμα του πολιτισμού (των ταξικών κοινωνιών)...»

«Πλούτος και πάλι πλούτος και άλλη μια φορά πλούτος, πλούτος, όχι της κοινωνίας, αλλά του μοναδικού σκορβούτου – αυτό ήταν ο ένας και τελικός στόχος του» (Ενγκελς, «Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους»)

Η τεράστια προσφορά του Μαρξισμού, του επιστημονικού σοσιαλισμού, δεν έγκειται στη περιγραφή μιας ιδανικής κοινωνίας ως εναλλακτικής πρότασης στις ταξικές κοινωνίες του απέραντου πλούτου των λίγων και της μαζικής δυστυχίας. Ο Μαρξισμός δεν περιέγραψε μια τέτοια κοινωνία την οποία έβαλε ως στόχο.

Ο Μαρξισμός εντόπισε τους νόμους που καθόρισαν την πορεία των ανθρώπινων κοινωνιών. Τους υλικούς όρους που οδήγησαν από τις αταξικές κοινωνίες στον πολιτισμό, στις ταξικές δηλαδή κοινωνίες και που αναπόφευκτα θα οδηγήσουν ξανά στις αταξικές κοινωνίες - τον κουμμουνισμό, όπου οι άνθρωποι δεν θα έχουν να μοιραστούν περισσεύματα ανεπαρκέστατα για να ικανοποιήσουν το σύνολο, αλλά αφθονία πέρα για πέρα ικανοποιητική για όλους.

«Πλησιάζουμε γρήγορα ένα στάδιο ανάπτυξης της παραγωγής στο οποίο η ύπαρξη αυτών των τάξεων όχι μόνο έχει πάψει να είναι αναγκαιότητα...αλλά γίνεται θετικό εμπόδιο για την παραγωγή. Θα πέσουν τόσο αναπόφευκτα όσο προέκυψαν κάποτε. Το κράτος αναπόφευκτα πέφτει μαζί τους» (Το ίδιο)

Οι ταξικές κοινωνίες μέχρι και τον καπιταλισμό ήταν χωρισμένες σε ένα σωρό τάξεις με ανταγωνιστικά συμφέροντα. Ο καπιταλισμός απλοποιεί τα πράγματα, βάζοντας ουσιαστικά δύο τάξεις τη μια απέναντι στην άλλη: Το κεφάλαιο και την εργατική τάξη.

Για πρώτη φορά απέναντι στην άρχουσα τάξη στέκεται μια τόσο μεγάλη τάξη με κοινά συμφέροντα. Η νίκη της είναι αναπόφευκτη. Θα πρέπει να είναι αναπόφευκτη, αν είναι να διατηρηθούν όσα έχει καταφέρει μια εξαιρετικά δύσκολη πορεία εξέλιξης δεκάδων χιλιάδων χρόνων.

Ό,τι έχουν φτιάξει οι ταξικές κοινωνίες, με τεράστιο κόστος σε ανθρώπινο πόνο, κινδυνεύει με ολοκληρωτικό αφανισμό από το τελευταίο στάδιο των ταξικών κοινωνιών, τον καπιταλισμό, τον καπιταλισμό της παγκόσμιας κρίσης, που στην επιθανάτια αγωνία του κάνει τη

γενική φτωχοποίηση και δυστυχία μια κανονικότητα. Οδηγεί στην επανεμφάνιση του φασισμού ως ευρωπαϊκού φαινομένου ξανά. Στον εξαιρετικά καταστροφικό και χωρίς τέλος πόλεμο Δύσης – Ρωσίας σε Ουκρανικά εδάφη. Στη δημιουργία μπλοκ με την Κίνα από την μια και τις ΗΠΑ από την άλλη που παραπέμπουν στην περίοδο πριν τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Όσο αδυσώπητη και να είναι όμως η αντίσταση των αρχουσών τάξεων και του κράτους τους, η πτώση τους είναι αναπόφευκτη.

«Η ιστορία παρέδωσε την σκυτάλη της κοινωνικής εξέλιξης από τον μεσαίωνα στην καπιταλιστική κοινωνία πάνω στο όχημα της ιδιωτικής επιχείρησης. Μέσα στη γενική καθυστέρηση της εποχής, κάποιοι από αυτούς που μέσα από συγκυρίες και ιστορικά τυχαίους λόγους στάθηκαν πάνω από την εποχή τους, παλέψαν μέσα στη ζούγκλα της αγοράς, χωρίς νόμους και ηθική, με μοναδικό κίνητρο το κέρδος και όπλο την νέα επαναστατική για την εποχή τεχνολογία και μετέτρεψαν την μικρή επιχείρηση σε μεγάλη τεράστια μονάδα παραγωγής, όπου ένα ολόκληρο κοινωνικό σύνολο συντονίζεται και συνεργάζεται για να γίνει δυνατό το τελικό προϊόν...

«Η μικρή επιχείρηση έγινε έτσι κοινωνικό εργαστήρι και η ατομική ιδιοκτησία αναχρονισμός. Η κακοδαιμονία, τα αδιέξοδα, οι παγκόσμιοι πόλεμοι, σ' αυτό τον αιώνα έχουν την ρίζα τους σ' αυτό ακριβώς το στοιχείο...

«Λόγω της ανισομέρειας στην ανάπτυξη, ακόμα και σε χώρες του ανεπτυγμένου καπιταλισμού, πόσο μάλλον σε χώρες όπως την Κύπρο, τα επιτεύγματα του σύγχρονου πολιτισμού, οι μεγάλες επιχειρήσεις, τα κοινωνικά αυτά δημιουργήματα, βρίσκονται δίπλα από μικρά μαγαζιά και οικογενειακές επιχειρήσεις. Οι πρώτες δένονται με το μέλλον, οι δεύτερες είναι μακρινοί απόηχοι του παρελθόντος...

«Οι πρώτες δείχνουν το μέλλον προς την κοινωνία της κοινωνικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής όπου η πολύ ανεπτυγμένη τεχνολογία, τα computers, θα δουλεύουν για τον άνθρωπο...

«Οι δεύτερες δείχνουν την καταγωγή του σύγχρονου πολιτισμού όπου η μικρή επιχείρηση και ο ιδιώτης καπιταλιστής αποτέλεσαν τότε το μοναδικό μονοπάτι που μπορούσε να τραβήξει η ιστορική εξέλιξη...

«Η βία, οι πόλεμοι, η καταπίεση και η πείνα είναι αυτά που καταδικάζουν το σημερινό παγκόσμιο σύστημα. Οι υλικοί οροί που έχουν όμως ετοιμαστεί, η σημερινή τεχνολογία, δείχνουν ότι όχι απλά καταδικάζεται αλλά μπορεί ταυτόχρονα να αντικατασταθεί...

«Ο τωρινές γενιές έχουν από τη μια τεράστιες ευθύνες, από την άλλη την ευτυχία να ζήσουν την πιο μεγαλειώδη ανατροπή στην ανθρώπινη ιστορία. Το πέρασμα από την προϊστορία στην πραγματική ιστορία του Ανθρώπινου Είδους (Μπροσούρα, «Το κατώφλι μιας νέας εποχής» Σωτήρης Βλάχος, Ιανουάριος 1999)

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ Ή ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ

«Ο καπιταλισμός περνά μια πολύ σοβαρή κρίση, που προς το παρόν θεωρείται μικρότερη μόνο από αυτήν του 1929 που κατάληξε στα χαρακώματα του 2ου παγκόσμιου πολέμου. Έτσι, η αίσθηση ότι βρισκόμαστε μακριά από ένα τρίτο παγκόσμιο πόλεμο μπορεί να μην είναι και τόσο πραγματική. Ο 'πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία' οδηγείται καθημερινά και σε μεγαλύτερα αδιέξοδα όπως έχει δείξει η αδυναμία της Αμερικής να επιβάλει τη θέλησή της στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, την αδυναμία 'ειρηνικής συνύπαρξης' του παγκόσμιου καπιταλισμού όσο και την αδυναμία του δυτικού κόσμου να επιβάλλει τη θέλησή του...

Η οικονομική κρίση είναι μακρόχρονη, αξεπέραστη. Ο πόλεμος θα είναι η μοναδική επιλογή τους. Όλοι οι εφιάλτες της κοινωνίας, όπως ο εθνικισμός, ο ρατσισμός, η ξενοφοβία, σηκώνουν ξανά το απειλητικό τους κεφάλι.

«Είναι ακριβώς σε αυτή την περίοδο που τα ζητήματα θα μπαίνουν με ένα πολύ αποφασιστικό τρόπο για τις ηγεσίες της αριστεράς. Όσο η οικονομική και συνεπακόλουθα η κοινωνική κατάσταση θα οδηγούνται ολοένα και στο χειρότερο, τόσο πιο αναγκασμένες θα είναι είτε να αναζητήσουν λύσεις που να υπερβαίνουν τον καπιταλισμό, είτε να περνούν εξευτελισμένες στο περιθώριο...

«Ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός της κοινωνίας μπαίνει ξανά στην ατζέντα όχι γιατί το αποφάσισαν κάποιοι επαναστάτες, αλλά γιατί τον επέβαλε η ίδια η ζωή, η χρεωκοπία της καπιταλιστικής οικονομίας, το τέλος του 'τέλους της ιστορίας'...

«Ο σοσιαλισμός δεν είναι μια ηθική έννοια που εφεύραν κάποιοι ιδεαλιστές διανοητές: είναι απάντηση στα αδιέξοδα του καπιταλισμού...

«Ο συνειδητός προγραμματισμός για το πώς διατίθενται και πού επενδύονται τα λεφτά των φορολογουμένων, πώς αποτρέπονται, και πάλι με την συνειδητή παρέμβαση των ανθρώπων, οι πιθανές παρενέργειες αυτής ή της άλλης χρηματοδότησης ή οικονομικής δράσης, πρέπει να αντικαταστήσει τη σημερινή αδιαφάνεια και αναρχία. Αυτά δηλαδή που επέτρεψαν στο χρηματιστικό κεφαλαίο από την μια να παίξει στα ζάρια το μέλλον ολόκληρης της ανθρωπότητας και στους μηχανισμούς της αγοράς από την άλλη να δυναμιτίζουν κάθε προσπάθεια θεραπείας...

Ο καπιταλιστικός ανταγωνισμός που, ειδικά σε περιόδους κρίσεις αφαιρεί στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα επιβίωσης πρέπει να αντικατασταθεί από τον κεντρικό προγραμματισμό της παραγωγής. Ένα προγραμματισμό που θα βασίζεται στις δυνατότητες παραγωγής της κάθε οικονομίας.

Ο ανταγωνισμός και το φάσμα της καταστροφής του λιγότερο ανταγωνιστικού, αυτό δηλαδή που αποτελεί την «κινητήριο δύναμη» της ελεύθερης αγοράς, αποδεικνύεται σήμερα ως η πηγή της κρίσης και των τεράστιων απειλών για το μέλλον των ανθρώπων. Όσο οι μάζες το αντιλαμβάνονται, τόσο πιο έτοιμες θα είναι να διαχειριστούν τους χώρους δουλειάς χωρίς να χρειάζεται η απειλή της χρεοκοπίας της επιχείρησης.

«Ταυτόχρονα με το πέρασμα της ιδιοκτησίας και διαχείρισης άμεσα και ολοκληρωτικά στα χέρια του κράτους, πρέπει να εφαρμοστεί ο κοινωνικός έλεγχος σε αυτή την ιδιοκτησία και διαχείριση. Από τη στιγμή που η αγορά δεν μπορεί να ασκήσει τον έλεγχο, αυτός πρέπει να περάσει στα χέρια της κοινωνίας. Όπως έχει δείξει και η εμπειρία της Σοβιετικής Ένωσης, η γραφειοκρατική διαχείριση από το κράτος χωρίς έλεγχο, οδηγείται σε γραφειοκρατικές αγκυλώσεις με καταστροφικά αποτελέσματα στην οικονομία...

«Η 'συμμετοχική δημοκρατία' λοιπόν που κατά κόρον χρησιμοποιήθηκε σαν επιχείρημα στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά παρέμεινε παρόλα αυτά μια ασαφής διατύπωση, με ελάχιστα αντικρίσματα στο επίπεδο της πραγματικής δημοκρατίας, πρέπει τώρα να γίνει συγκεκριμένη και να απαιτηθεί πάνω από όλα στην περίπτωση της οικονομικής διαχείρισης».

«Η διαχείριση από το κράτος τεραστίων χρηματικών ποσών επιβάλλει τη συμμετοχή των εργαζομένων στη διαδικασία προγραμματισμού και λήψης αποφάσεων. Συμμετοχή που θα γίνεται στη βάση εκλογών στους χώρους δουλειάς, με την υποχρέωση των εκλεγμένων να λογοδοτούν για κάθε απόφαση στην οποία θα συμμετέχουν και το δικαίωμα αυτών που τους εκλέγουν να τους ανακαλούν, αν δεν κάμνουν καλά τη δουλειά τους...

«Αυτή η συμμετοχή θα διασφαλίζει ότι η επένδυση των πόρων της κοινωνίας θα γίνεται με κριτήριο το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου, αλλά θα αποτελεί ταυτόχρονα και ασπίδα προστασίας από την απειλή των καταχρήσεων και της διαφθοράς (Μπροσούρα «Η ελεύθερη αγορά σε άτακτη υποχώρηση», Σωτήρης Βλάχος, Νοέμβριος 2008)

Δεκαπέντε χρόνια μετά το 2008 ο καπιταλισμός κάνει ακόμα πιο φανερή την ιστορική του χρεοκοπία. Μέσα από τη σκληρή εμπειρία που θα βιώσουν οι μάζες τα χρόνια που έρχονται αναπόφευκτα θα δημιουργηθεί παγκόσμιο κίνημα που θα φέρει το τέλος του.